

European Network for
Rural Development

PL

BROSZURA O PRZYKŁADOWYCH PROJEKTACH

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów
Wiejskich

PRZEJŚCIE NA BARDZIEJ EKOLOGICZNĄ GOSPODARKE OBSZARÓW WIEJSKICH

<https://enrd.ec.europa.eu>

Sfinansowała

European Network for
Rural Development

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ENRD) to ośrodek wymiany informacji łączący podmioty zaangażowane w rozwój obszarów wiejskich na terytorium całej Unii Europejskiej (UE). ENRD przyczynia się do skutecznego wdrażania programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW) państw członkowskich, wspierając gromadzenie wiedzy i jej wymianę, jak również ułatwiając wymianę informacji i współpracę pomiędzy obszarami wiejskimi w całej Europie.

Każde państwo członkowskie utworzyło krajową sieć obszarów wiejskich, która skupia organizacje i organy administracji zaangażowane w rozwój obszarów wiejskich. Na poziomie UE ENRD wspiera tworzenie sieci kontaktów między takimi krajowymi sieciami obszarów wiejskich, administracjami krajowymi i organizacjami europejskimi.

Dodatkowe informacje można uzyskać na *stronie internetowej ENRD* (https://enrd.ec.europa.eu/home-page_pl).

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)

Broszura o przykładowych projektach realizowanych w ramach EFRROW stanowi część cyklu publikacji ENRD, którego celem jest propagowanie wymiany informacji.

Każde wydanie broszury zawiera opis różnego rodzaju projektów, które otrzymały dofinansowanie w ramach PROW z EFRROW.

Wcześniejsze wydania broszury o przykładowych projektach współfinansowanych z EFRROW można pobrać ze strony ENRD¹. Zbiór dobrych projektów i praktyk ENRD² zawiera liczne przykłady pomocy udzielonej w ramach EFRROW na rzecz inicjatyw związanych z rozwojem obszarów wiejskich.

1 https://enrd.ec.europa.eu/publications_pl

2 https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice_pl

Europe Direct to serwis, który pomoże Państwu znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące Unii Europejskiej.

**Numer bezpłatnej infolinii (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Informacje są udzielane nieodpłatnie, większość połączeń również jest bezpłatna (niektórzy operatorzy, hotele lub telefony publiczne mogą naliczać opłaty).

Redaktor naczelny: Neda Skakelja, kierownik działu w Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich Komisji Europejskiej.

Redaktor: Ed Thorpe, kierownik ds. komunikacji, punkt kontaktowy ENRD.

Tekst ukończono i oddano do druku w marcu 2017 r. Oryginał sporządzono w języku angielskim.

Więcej informacji o Unii Europejskiej można znaleźć w internecie (<http://europa.eu>).

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2017

ISBN 978-92-79-65523-4 – doi:10.2762/153416 (Print)

ISBN 978-92-79-65525-8 – doi:10.2762/34004 (PDF)

© Unia Europejska, 2017 r.

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Treść niniejszej publikacji niekoniecznie odzwierciedla opinie instytucji Unii Europejskiej.

Tekst niniejszej publikacji służy wyłącznie do celów informacyjnych i nie jest prawnie wiążący.

Printed in Belgium

Można także zamówić jeden bezpłatny wydrukowany egzemplarz na stronie internetowej EU Bookshop:

<https://bookshop.europa.eu/pl/home/>

Podziękowania

Główni współautorzy: Ben Allen, Ed Bray, Ed Thorpe, Veneta Paneva, Roxana Vilcu, Anthony Fletcher

Redakcja techniczna: Benoit Goossens, Veneta Paneva

Podziękowania należą się również następującym osobom: Isabelle Raynaud, Marie-Anne Trojan

Fotografia na okładce © Pexels

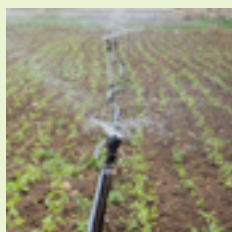
Spis treści

1. Zarabianie na różnorodności biologicznej

Strona 4

Różnorodność biologiczna stwarza możliwości biznesowe dla posiadłości w Koski w Finlandii
Nagrody za ochronę kwiatów na francuskich łąkach

2. Jak uzyskać więcej mniejszym nakładem środków

Strona 8

„IRRINET-IRRIFRAME” – promowanie systemu zrównoważonego nawadniania we Włoszech
Wykorzystanie odrzuconych pomidorów na Malcie

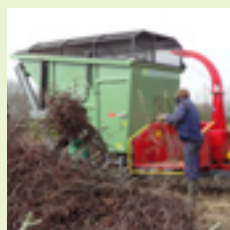

3. Promowanie ekoturystyki

Strona 12

„Espubike” – zrównoważone kolarstwo w południowej Hiszpanii

Szlak ornitologiczny w południowej i wschodniej części hrabstwa Cork w Irlandii

4. Produkcja na obszarach wiejskich jako odnawialne źródło energii

Strona 16

Zasobooszczędne i nowoczesne gospodarstwo mleczarskie w Rumunii
Drewno odpadowe jako źródło zrównoważonej energii na obszarach wiejskich w Belgii

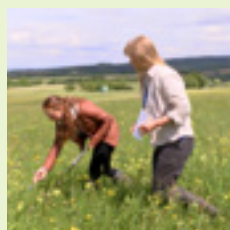

5. Infrastruktura do produkcji energii ze źródeł odnawialnych

Strona 20

Rewitalizacja wsi poprzez instalację ekologicznych latarni ulicznych na obszarach wiejskich w Bułgarii

Różnorodne rozwiązania w zakresie produkcji energii ze źródeł odnawialnych na obszarach wiejskich w Portugalii

6. Współpraca na rzecz bardziej ekologicznej gospodarki

Strona 24

Zarządzana przez społeczność ekowioska w Szwecji

Usprawnienie produkcji oliwy z oliwek poprzez wspólne badania we Włoszech

Wstęp

W tym wydaniu broszury o przykładowych projektach współfinansowanych z EFRROW skoncentrowano się na problematyce związanej z „przejściem na bardziej ekologiczną gospodarkę obszarów wiejskich”. Przejście to polega na wykorzystaniu możliwości wzrostu gospodarczego, które są przyjazne dla środowiska i odpowiedzialne społecznie. Jego celem jest również ograniczenie wpływu na środowisko w sposób korzystny z gospodarczego i społecznego punktu widzenia¹.

Przejście na bardziej ekologiczną gospodarkę obszarów wiejskich zazwyczaj wymaga nowych sposobów myślenia oraz nowych metod pracy. Taki proces może obejmować: znalezienie nowych, stabilnych źródeł dochodu; działania zapewniające, by działalność gospodarcza na obszarach wiejskich mogła się rozwijać; dostosowanie tradycyjnego podejścia poprzez wykorzystanie nowoczesnych technik; lub po prostu poprawę współpracy między zainteresowanymi stronami.

Projekty przedstawione w niniejszej publikacji pokazują różnorodność koncepcji, które mogą otrzymać wsparcie w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW) promujących przejście na bardziej ekologiczną gospodarkę obszarów wiejskich.

Przedstawione przykłady podkreślają niektóre z wielu możliwości gospodarczych, jakie pojawiają się dzięki poprawie efektywności środowiskowej. Zrównoważenie środowiskowe może pomóc w zabezpieczeniu przyszłości gospodarki na obszarach wiejskich w perspektywie długoterminowej, ale zapewnia również możliwości zwiększenia wartości i promocji rozwoju obszarów wiejskich w perspektywie krótkoterminowej.

Przykłady podkreślają również przydatność i zasadność obecnych działań na rzecz wsparcia gospodarowania gruntami w ramach środków PROW, takich jak rolnictwo ekologiczne (M11) lub działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne (M10). Chociaż działania te nie są „projektami” w tradycyjnym znaczeniu tego słowa, niniejsza broszura obejmuje je, aby pokazać ich znaczenie dla wspierania i zachęcania do zrównoważonego pod względem środowiskowym i społecznym gospodarowania gruntami w Europie.

¹ Szczegółowe informacje można znaleźć w wydaniu nr 23 Przeglądu obszarów wiejskich UE zatytułowanym „Gospodarka ekologiczna: szanse dla obszarów wiejskich w Europie” dostępnym na stronie internetowej Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Sześć zagadnień istotnych w kontekście przejścia na bardziej ekologiczną gospodarkę obszarów wiejskich

Niniejsza broszura została podzielona na sześć sekcji odpowiadających głównym obszarom możliwości i działań przedstawionym w programach rozwoju obszarów wiejskich na rzecz przejścia na bardziej ekologiczną gospodarkę obszarów wiejskich.

1. Zarabianie na różnorodności biologicznej

Sednem gospodarki ekologicznej jest zarządzanie krajobrazem z korzyścią dla środowiska oraz w spójny pod względem społecznym sposób, który przynosi korzyści gospodarcze rolnikom i społeczności obszarów wiejskich. Zasadnicze znaczenie ma znalezienie opłacalnego sposobu na wspieranie różnorodności biologicznej i ekosystemów, które stanowią podstawę gospodarki obszarów wiejskich. Istnieje wiele dotacji publicznych na rzecz zrównoważonego gospodarowania gruntami i równie wiele możliwości, aby zwiększyć wartość produktów obszarów wiejskich ze względu na wysoką jakość środowiska.

2. Jak uzyskać więcej mniejszym nakładem środków

Ekologiczna gospodarka obszarów wiejskich jest nierozdzielnie związana z kapitałem naturalnym i zasobami naturalnymi tych obszarów. Wykorzystywanie tych zasobów w gospodarce obszarów wiejskich może przynieść wiele korzyści, ale powiązania te mogą okazać się nietrwałe. Dzięki ograniczeniu presji wywieranej

na zasoby poprzez efektywniejsze zarządzanie nimi – takie jak usprawnione nawadnianie na obszarach dotkniętych niedoborem wody – można zapewnić większą rentowność dla gospodarujących gruntami i zagwarantować, że zasoby będą dostępne dla przyszłych pokoleń.

3. Promowanie ekoturystyki

Turystyka stanowi główną potencjalną siłę napędową rozwoju na obszarach wiejskich. Formy turystyki o charakterze niezrównoważonym, które stanowią nadmierne obciążenie dla lokalnego środowiska i różnorodności biologicznej, mogą jednak być źródłem problemów.

Zrównoważony charakter jest niezbędny, aby zapewnić długoterminową rentowność turystyki jako działalności gospodarczej. Jednocześnie wartości ekologiczne mogą być istotną szansą promocji obszarów wśród turystów, którzy w coraz większym stopniu są świadomi konieczności ochrony środowiska.

4. Produkcja na obszarach wiejskich jako odnawialne źródło energii

Produkcja energii ze źródeł odnawialnych z odpadów i pozostałości rolnych oraz leśnych może być ważnym źródłem dochodu dla sektorów produkcji rolnej. Ponadto w wielu przypadkach może to być sposób na uniknięcie uprzednio kosztownych procesów związanych ze skutecznym zarządzaniem odpadami.

5. Infrastruktura do produkcji energii ze źródeł odnawialnych

Wykorzystanie technologii do produkcji energii ze źródeł odnawialnych będzie centralnym elementem przejścia na niskoemisyjną gospodarkę ekologiczną. Obszary wiejskie są często dogodniejsze dla infrastruktury do produkcji energii ze źródeł odnawialnych niż obszary miejskie. Fakt ten może stworzyć szanse dla rozwoju gospodarki obszarów wiejskich oraz przynieść korzyści środowiskowe i społeczne.

6. Współpraca na rzecz bardziej ekologicznej gospodarki

Ekologiczna gospodarka obszarów wiejskich sprawdza się najlepiej, gdy różne osoby i podmioty współpracują, aby osiągnąć wspólny cel. Przyjęcie podejścia kolektywnego i wspólnotowego może zapewnić ochronę

zasobów naturalnych i tworzenie zrównoważonych możliwości gospodarczych dzięki prowadzeniu działań zmierzających w tym samym kierunku. Współpraca może mieć miejsce na poziomie społeczności lub odbywać się między konkretnymi ekspertami z odpowiednich dziedzin.

Każda sekcja niniejszej publikacji rozpoczyna się jednostronicowym przeglądem danego podtematu oraz opisem podejść, jakie można potencjalnie zastosować, aby zrealizować cele w obszarze „przejścia na bardziej ekologiczną gospodarkę obszarów wiejskich”. Dalsza część sekcji zawiera dwie krótkie analizy przykładowych projektów współfinansowanych z EFRROW, które ilustrują dane zagadnienie i stanowią źródło konkretnych dobrych praktyk w danym obszarze.

Mamy nadzieję, iż niniejsza broszura przyczyni się do zwiększenia świadomości, że pilną potrzebę poprawy efektywności środowiskowej można postrzegać jako możliwość gospodarczą w kontekście przejścia na bardziej ekologiczną gospodarkę obszarów wiejskich.

Liczymy na to, że przedstawione przykłady posłużą jako źródło inspiracji dla podobnych inicjatyw bazujących na niektórych spośród przedstawionych praktyk i podejść. Punkt kontaktowy ENRD zachęca do przekazywania wszelkich informacji na temat nowych, innowacyjnych podejść, którymi można podzielić się i które można omówić w ramach sieci.

Zespół punktu kontaktowego ENRD

1. Zarabianie na różnorodności biologicznej

Różnorodność biologiczna i ekosystemy stanowią podstawę gospodarki obszarów wiejskich. Sednem gospodarki ekologicznej jest zarządzanie krajobrazem z korzyścią dla środowiska oraz w spójny pod względem społecznym sposób, który przynosi korzyści gospodarcze rolnikom i społeczności obszarów wiejskich.

Wcześniej uważano, że różnorodność biologiczną i środowisko naturalne należy oswoić i kontrolować oraz że nie ma na nie miejsca w nowoczesnym systemie rolniczym i produkcyjnym. Jest jednak wielu przedsiębiorców, którzy obecnie wykorzystują różnorodność biologiczną i obszary naturalne w celu utworzenia więzi między konsumentami a kupowanymi przez nich produktami.

Różnorodność biologiczna przynosząca korzyści działalności gospodarczej

Konsumenci w UE coraz bardziej interesują się, skąd pochodzi żywność i produkty rolne, które kupują. Ten wzrost zainteresowania doprowadził do rozwoju rynku produktów lokalnych, zrównoważonych oraz przyjaznych środowisku i różnorodności biologicznej.

Wielu producentów i przedsiębiorców z obszarów wiejskich dostrzegło tę tendencję i zaczęło promować nie tylko jakość swoich produktów, ale także sposób, w jaki zarządza się gruntem, na którym je wyprodukowano. To z kolei stanowi istotną zachętę do poprawy ekologicznego gospodarowania gruntami.

Pula środków finansowych EFRROW może mieć znaczenie dla takiego rodzaju inicjatyw dzięki pomocy w udoskonalaniu zarządzania różnorodnością biologiczną, ponownemu wprowadzeniu gatunków na dane tereny i przywróceniu pierwotnego stanu siedlisk. W ramach bardziej holistycznego podejścia do kwestii poprawy zrównoważonego charakteru przedsiębiorstw rolnych może ona również stanowić pomoc w promowaniu nowych produktów i tworzeniu rynków opartych na efektywności środowiskowej.

Na następnej stronie przedstawiono analizę przykładu projektu z Finlandii, w ramach którego wsparcie EFRROW pomaga w wykorzystaniu efektywności związanej z różnorodnością biologiczną przy wprowadzaniu do obrotu produktów z gospodarstwa rolnego.

Nagradzanie rolników za wyniki

Włączenie różnorodności biologicznej do praktyk gospodarki rolnej może przynieść wzajemne korzyści, ale należy zrobić to prawidłowo, aby uniknąć zbędnych kompromisów. Niektóre nowe podejścia, które przewidują nagradzanie rolników za osiągnięte wyniki zamiast płacenia im za realizację zaleconego zarządzania, dają rolnikom większe możliwości rozwoju działalności osiągającej konieczne wyniki na obszarze, który to oni znają najlepiej.

Jak pokazuje większe zaangażowanie ze strony rolników i dobre wyniki w terenie, w UE rośnie zainteresowanie systemem płatności rolnośrodowiskowych opartym na wynikach (OWSPR). Aby zapewnić prawidłowe działanie tego rodzaju podejść, konieczne są wytyczne i jasne informowanie na temat wymaganych wyników i ich znaczenia.

Metoda zapłaty za stosowanie różnorodności biologicznej w gospodarstwach w ramach podejścia polegającego na bardziej zrównoważonej produkcji wprowadziła również zdrową dawkę konkurencji między rolnikami. Zawody w zwiększaniu bogactwa gatunków na użytkach zielonych odbywają się we Francji i w Niemczech i są powodem prawdziwej dumy rolników, a także pomagają im we wprowadzeniu ich plonów do obrotu na nowe, ekologiczne rynki.

Na kolejnych stronach przedstawiono szczegółowe informacje na temat przyjętego we Francji podejścia do wykorzystywania wsparcia EFRROW w celu nagradzania rolników za osiągnięte wyniki w tworzeniu bogatych w gatunki łąk kwietnych.

Różnorodność biologiczna stwarza możliwości biznesowe dla posiadłości w Koski w Finlandii

Posiadłość w Koski korzysta z płatności rolnośrodowiskowych oraz z płatności z tytułu rolnictwa ekologicznego zgodnie z fińskim programem rozwoju obszarów wiejskich (PROW). Przykład ten pokazuje, jak pula środków finansowych EFRROW może pomóc w zapewnieniu wsparcia w gospodarowaniu gruntami, aby pozytywnie wpłynąć na różnorodność biologiczną – nie tylko ze względu na jej swoistą wartość, ale także jako sposób na tworzenie nowych możliwości gospodarczych i handlowych.

Działalność gospodarcza oparta na różnorodności biologicznej

Posiadłość w Koski jest położona przy rzece Kiskonjoki, która wpływa do Morza Bałtyckiego na południu Finlandii. Pierwotnie działalność posiadłości koncentrowała się wokół obecnie zamkniętej huty żelaza, która rozpoczęła działalność w 1679 r. Dziś głównym obszarem jej działalności jest leśnictwo i rolnictwo. Inne obszary aktywności gospodarstwa obejmują wynajem nieruchomości, turystykę i edukację. Posiadłość w Koski jest w rękach tej samej rodziny od 1822 r. Obecni właściciele, Helena i Fredrik von Limburg Stirum, przejęli ją w 2007 r. Ze względu na duże zainteresowanie środowiskiem mieli jasną wizję rozwoju działalności i możliwości komercyjnych, które miały opierać się na zwiększonej różnorodności biologicznej i ulepszonej efektywności środowiskowej.

„Moim zadaniem jest rozwijanie i pielęgnowanie naszego gospodarstwa w zrównoważony sposób”.

Fredrik von Limburg Stirum
Właściciel, posiadłość w Koski

Większość osób prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich zna podstawowe wymogi zrównoważoności. Właściciele gospodarstwa w Koski chcieli wyjść poza te wymogi, aby ich gospodarstwo stanowiło przykład współistnienia i rozkwitu działalności gospodarczej i zrównoważoności. Głównym celem było wprowadzenie do obrotu produktów i usług gospodarstwa w oparciu o ochronę różnorodności biologicznej.

Interwencje wspierane przez EFRROW

Osiągnięcie tego celu wymagało licznych interwencji i przyjęcia długoterminowego podejścia do gospodarowania gruntami ukierunkowanego na uzyskanie statusu lasu z certyfikatem FSC¹, rozpoczęcie produkcji certyfikowanej ekologicznej wołownicy oraz odtwarzanie siedlisk. Kilka z tych rodzajów działalności w ostatnich latach uzyskało wsparcie EFRROW.

Państwo von Limburg Stirum uzyskali w ramach PROW płatności rolnośrodowiskowe i pomoc w nieprodukcyjnych inwestycjach jako wsparcie działań na rzecz odtworzenia siedlisk. Przywrócili oni półnaturalne użytki zielone i utworzyli tereny podmokłe

oraz objęli ochroną lasy i strefy buforowe na terenie gospodarstwa.

Odtworzenie siedlisk umożliwiło podjęcie dodatkowych starań wspierających różnorodność biologiczną, w tym ponowne wprowadzenie wilków oraz aktywny program zarządzania łosiami, jeleniami i sarnami na terenie gospodarstwa. Umożliwiło to rozwój niszowej turystyki przyrodniczej.

W ramach odrębnej inicjatywy właściciele uzyskali płatności na rzecz produkcji ekologicznej w ramach PROW. Wykorzystano je w celu podjęcia, a następnie utrzymania na terenie gospodarstwa produkcji wołownicy jako certyfikowanej wołownicy ekologicznej. Zapewniono w ten sposób dodatkowe możliwości wprowadzenia do obrotu produktów gospodarstwa.

„Duże znaczenie ma jasna komunikacja z organami administracyjnymi, aby pomóc im zrozumieć pozytywne długoterminowe skutki, jakie dla środowiska i przedsiębiorstw rolnych mają prace nad zarządzaniem środowiskiem.”

Fredrik von Limburg Stirum
Właściciel, posiadłość w Koski

Pulę środków finansowych EFRROW wykorzystano do przywrócenia pierwotnego stanu siedlisk na terenach podmokłych i półnaturalnych użytkach zielonych na obszarze gospodarstwa w Koski.

1 Rada ds. zrównoważonej gospodarki leśnej (ang. *Forest Stewardship Council*).

Dodatkowa działalność

W ramach holistycznego podejścia do zarządzania gospodarstwem w Koski jego właściciele rozpoczęli realizację wielu bieżących przedsięwzięć związanych z gospodarowaniem gruntami poza mechanizmem wsparcia w ramach PROW.

Prowadzą gospodarkę pastwiskami gospodarstwa poprzez wypas bydła na naturalnych pastwiskach (łąkach), które nie są nawożone. Nie tylko sprzyja to różnorodności biologicznej, ale i pozwala uzyskane mięso wprowadzić do obrotu jako „mięso łąkowe” (fin. *luonnonlaidunliha*) i sprzedać po wyższej cenie. Co więcej, przyjęcie tego podejścia do gospodarowania gruntami zmniejsza przedostawanie się składników pokarmowych do rzek, a ostatecznie – do Morza Bałtyckiego.

Najnowszym pomysłem realizowanym w gospodarstwie w Koski (od 2014 r.) jest system „adoptuj krowę”. System ten umożliwia ludziom „adopcję” konkretnej krowy ze stada i śledzenie codziennego życia zwierzęcia poprzez zaplanowane wizyty, wiadomości e-mail oraz wpisy i filmy wideo na Facebooku. Celem tego systemu jest zmniejszenie rozdziału między konsumentami a produkcją rolną gospodarstwa oraz przybliżenie życia i pracy w gospodarstwie rolnym.

Posiadłość w Koski oferuje wiele miejsc pracy i możliwości biznesowych w regionie. Gospodarstwo organizuje również wizyty i pakiety edukacyjne

obejmujące edukację z zakresu ochrony środowiska dla wielu grup społecznych, w tym rodzin, rolników lub uczestników firmowych wyjazdów integracyjnych. Pojawiają się dalsze pomysły na utworzenie na terenie posiadłości sal konferencyjnych i innych pomieszczeń do spotkań.

„Odpowiedzialność za środowisko jest pracą mojego życia i dziedzictwem zmian, które na przestrzeni czasu zachodziły w gospodarstwie w Koski”.

Fredrik von Limburg Stirum
Właściciel, posiadłość w Koski

Nazwa projektu	Bieżące płatności dla posiadłości w Koski z tytułu rolnictwa ekologicznego
Rodzaj beneficjenta	Rolnik – właściciel gruntu
Okres	2014-2020
Pula środków finansowych	Wkład z PROW: Bieżące płatności (współfinansowane w ramach EFRROW) na rzecz przekształcenia i utrzymania półnaturalnych użytków zielonych, zalesionych pastwisk i terenów podmokłych
Więcej informacji	www.koskis.fi
Kontakt	helena@koskis.fi

Nagrody za ochronę kwiatów na francuskich łąkach

Wspierany w ramach EFRROW system płatności rolnośrodowiskowych na rzecz łąk kwiatnych we Francji, oparty na wynikach, nagradza rolników za ochronę różnorodnych gatunków kwiatów na ich bogatych w gatunki łąkach utworzonych na użytkach zielonych. Inicjatywa ta nie tylko stanowi zachętę finansową do ochrony lokalnej dzikiej przyrody, ale także poprawia jakość produktów lokalnych.

System oparty na wynikach

System, który wprowadzono w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich (PROW) Francji kontynentalnej na lata 2007–2013, ma wyraźny cel środowiskowy – zachowanie bogactwa gatunków na obszarach trawiastych, łąkach i pastwiskach.

Co istotne, system daje rolnikom pełną autonomię w sposobie zarządzania ich użytkami zielonymi. Pieniądze wypłaca się im na podstawie osiągniętych wyników, a nie za realizację jakichkolwiek konkretnych działań.

Uczestniczącym w systemie rolnikom wypłaca się rocznie 89 EUR za hektar, pod warunkiem że na każdej działce znajdują się co najmniej cztery z wykazu 24 gatunków wskaźnikowych. Płatność oblicza się jako kwoty ryczałtowe na podstawie teoretycznego dochodu

utraconego w wyniku ograniczenia stosowania nawozu azotowego i późniejszego koszenia siana.

Lokalnie dostosowane wykazy gatunków roślin wskaźnikowych opracowuje się dla każdego regionu zgodnie z wytycznymi francuskiego ministerstwa rolnictwa. Wybrano rośliny wskaźnikowe, które rolnicy i inspektorzy mogą bez trudu zidentyfikować.

„Nasze doświadczenie pokazuje, że zastosowany system [oparty na wynikach] odnosił za każdym razem sukces wśród rolników i umożliwił im czynny udział w sprawach związanych z różnorodnością biologiczną”.

Christine De Sainte Marie

Francuski Narodowy Instytut Badań nad Rolnictwem (INRA)

Wszyscy rolnicy, którzy pracują na bogatych w gatunki użytkach zielonych, mają dostęp do wspomnianego wsparcia opartego na wynikach. System obejmuje obszary górskie i nizinne, dotyczy jednak przede wszystkim rozległych powierzchni użytków zielonych na terenach parków regionalnych i narodowych. Pierwszym parkiem, który wdrożył ten system, był regionalny park krajobrazowy w Massif des Bauges. Następnie podejście to przyjęło osiem innych parków i dwanaście projektów Leader.

Dzięki systemowi opartemu na wynikach rolnicy angażują się czynnie w identyfikację roślin na swoich gruntach.

Większe zaangażowanie rolników

Przystąpienie do systemu jest dobrowolne, a czas obowiązywania umów wynosi pięć lat. Rolników, którzy spełniają odpowiednie wymagania, zapisuje się również do oddzielnego podstawowego systemu zarządzania, co umożliwia uzyskanie łącznej kwoty wsparcia do 182 EUR na hektar.

Głównym czynnikiem decydującym o powodzeniu systemu jest fakt, że przyjęcie podejścia opartego na wynikach daje rolnikom elastyczność w zakresie kluczowych kwestii, nad którymi chcą mieć kontrolę, takich jak czas koszenia trawy. Tego rodzaju decyzje mogą zależeć od wielu czynników, na przykład od wzrostu roślinności na łące, pogody i innych warunków lokalnych.

Dopuszczenie takiego zakresu swobody zapewniło większą akceptację systemu wśród rolników w porównaniu z bardziej restrykcyjnymi rozwiązaniami alternatywnymi, takimi jak podejście „zero nawozu”. Na przestrzeni lat 2007–2013 odnotowano gwałtowny wzrost zainteresowania systemem wśród rolników.

„Program łąk kwiatnych przyczynił się do zwiększenia obszaru objętego systemem oraz liczby zaangażowanych rolników w porównaniu z poprzednim programem „zero nawozu”. To jest system prosty, akceptowany i odpowiedni dla wszystkich”.

Cécile Bayeur

Park Regionalny Wogezów Północnych

Za sprawą tego systemu rolnicy biorą też czynny udział w identyfikacji roślin na swoich terenach. Otrzymują wytyczne dotyczące identyfikacji poszczególnych gatunków roślin i mogą skorzystać z usług doradczych i wsparcia na miejscu.

Takie wspieranie uczestnictwa rolników nie tylko przyczyniło się do wzrostu zaangażowania rolników w system, ale także wprowadziło zdrowy poziom konkurencji między gospodarstwami rolnymi, pozytywne nastawienie, a nawet dumę z poziomu różnorodności biologicznej na ich gruntach.

Pozytywne wyniki i działania następcze

Według rolników dzięki różnorodności gatunków roślin łąki są źródłem dobrej jakości paszy. To z kolei przyczynia się do poprawy smaku serów, jogurtów i innych produktów pochodzenia zwierzęcego oraz może być wykorzystane jako narzędzie marketingowe. System może również zwiększyć wartość produktów za sprawą marketingu opartego na korzyściach dla środowiska, jakie niosą ze sobą te produkty.

„Osiągnane przeze mnie wyniki są zasługą różnorodności gatunków roślin strączkowych i traw. Taka równowaga łąki zapewnia dobrej jakości paszę, a w rezultacie – wysoką jakość przetworów mlecznych”.

Charles Suss

Producent mleka, Wogezy Północne

Wielu rolników zyskało uznanie dzięki uczestnictwu w corocznym konkursie różnorodnych gatunkowo łąk (Concours des Prairies fleuries), którego pierwsza edycja miała miejsce w 2007 r. Konkurs pomógł w dalszym zwiększaniu świadomości na temat korzyści dla środowiska płynących z różnorodnych gatunkowo użytków zielonych oraz na temat związku między różnorodnością biologiczną w gospodarstwach a jakością powstających produktów.

Nazwa projektu	Oparte na wynikach systemu płatności rolnośrodowiskowych „Kwitające łąki”
Rodzaj beneficjenta	Rolnicy – Osoby gospodarujące gruntami
Okres	2007-2013
Pula środków finansowych	Wkład z PROW: Płatności ryczałtowe (współfinansowane ze środków EFRROW) w wysokości 89 EUR na hektar za zakwalifikowanie działek jako łąk różnorodnych gatunkowo.
Więcej informacji	http://ec.europa.eu/environment/nature/rbaps/fiche/species-rich-grassland-programme-flowering-meadows_en.htm
Kontakt	christine.desaintemarie@agroparistech.fr

2. Jak uzyskać więcej mniejszym nakładem środków

Gospodarka obszarów wiejskich jest nierozdzielnie związana z kapitałem naturalnym i zasobami tych obszarów, takimi jak woda, energia, gleby i lasy. Wykorzystywanie tych zasobów może przynieść wiele korzyści gospodarczych, ale powiązania te mogą okazać się nietrwałe. Zapewnienie zrównoważonego wykorzystania zasobów jest kluczowe przy przejściu na bardziej ekologiczną gospodarkę obszarów wiejskich.

Zasadniczo „uzyskanie więcej mniejszym nakładem środków” ma na celu ograniczenie presji wywieranej na istniejące zasoby oraz unikanie gospodarczych i środowiskowych kosztów związanych z nadmierną eksploatacją zasobów. Unikając nadmiernej eksploatacji, można zapewnić dostępność zasobów dla przyszłych pokoleń.

Dzięki promowaniu wydajniejszego korzystania z zasobów można jednocześnie sprawić, że zrównoważone zarządzanie przeloży się na maksymalne możliwe korzyści, w tym większe marże dla producentów.

Wydajne gospodarowanie zasobami

Wykorzystywanie zasobów, które nie są niezbędne, pociąga za sobą koszty środowiskowe i gospodarcze, które mogą szybko skumulować się i przelożyć na poważne skutki. Dzięki odpowiednim informacjom i wiedzy eksperckiej można często oszczędzać zasoby bez wpływu na poziom produkcji, a w niektórych przypadkach wprowadzać ulepszenia poprzez precyzyjniejsze wykorzystywanie zasobów. Przykładowo wykorzystanie mniejszej ilości wody na polu nie przekłada się na mniejsze zbiory, o ile pole nawadnia się w odpowiednim czasie i miejscu.

Zrównoważone ulepszenie produkcji oznacza połączenie wiedzy na temat wymogów produkcji i dostępności zasobów takich jak woda i składniki odżywcze w sposób praktyczny, który może być wykorzystany przez rolników i osoby gospodarujące gruntami.

Wykorzystanie teledetekcji i modeli komputerowych pomogło w poczynieniu postępów w zakresie koncepcji. Współczesne technologie rewolucjonizują sposób udostępniania tego rodzaju informacji osobom gospodarującym gruntami, również za pomocą wiadomości SMS w przypadkach, w których dostęp do internetu jest ograniczony.

Na następnej stronie przedstawiono szczegółowe informacje na temat objętej wsparciem z EFRROW inicjatywy służącej promowaniu wydajnego nawadniania w regionie Emilia-Romania we Włoszech przy wykorzystaniu narzędzi prostych i przystępnych dla rolników.

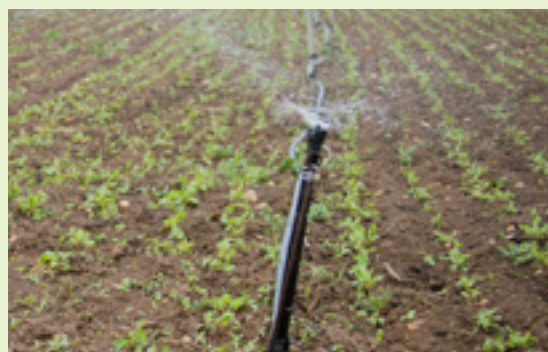
Ponowne wykorzystanie odpadów

Znalezienie zastosowania dla materiałów i produktów uprzednio sklasyfikowanych jako odpady, a co za tym idzie – wyrzucanych, stanowi kolejny obiecujący obszar interwencji, który często może skorzystać ze wsparcia EFRROW w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW).

Wykorzystywanie strumieni odpadów rolniczych i leśniczych do produkcji energii ze źródeł odnawialnych jest jednym z obszarów rozwoju – zob. sekcja 4 niniejszej broszury.

Każda dziedzina działalności może jednak charakteryzować się szczególnymi możliwościami wykorzystania własnych strumieni odpadów. Rozwiązania te muszą być odpowiednio dostosowane do danych materiałów i kontekstu oraz dostępnych technologii. Rozwiązania można oprzeć na ponownym przetwarzaniu materiałów w celu stworzenia nowego produktu; mogą one wymagać rozwoju rynku wschodzącego lub kierować się takim rozwojem.

Na następnych stronach przedstawiono informacje na temat projektu objętego wsparciem z EFRROW, w ramach którego zbadano możliwość komercjalizacji nowego delikatesowego octu pomidorowego produkowanego na Malcie z surowych pomidorów stanowiących odpady.

„IRRINET-IRRIFRAME” – promowanie systemu zrównoważonego nawadniania we Włoszech.

We Włoszech wsparcie EFRROW wykorzystuje się, aby promować korzystanie z innowacyjnego systemu nawadniania. Rolnicy wnoszący o wsparcie w ramach środków na działania rolno-środowiskowo-klimatyczne lub na rolnictwo ekologiczne mają prawo do dodatkowego wsparcia w wysokości 15 EUR na hektar, jeżeli korzystają z zatwierzonego narzędzia „IRRINET-IRRIFRAME”.

Kontekst

Do lat osiemdziesiątych XX wieku w ramach programu Canale Emiliano Romagnolo (CER) rozwinięto szczegółowy model nawadniania oparty na zrozumieniu powiązań między pogodą, poziomem opadów i wymogami upraw w regionie Emilia-Romania, który często borykał się z problemem braku wody.

Wspólnie z włoskim Krajowym Stowarzyszeniem Rekultywacji i Nawadniania (ANBI) organizacje te zaczęły doradzać rolnikom, co odniosło pozytywne skutki. W latach dziewięćdziesiątych te dwie organizacje przy wsparciu finansowym regionu Emilia-Romania wspólnie opracowały projekt „IRRINET”. W jego ramach rolnikom udostępniono przez internet model nawadniania i odpowiednie narzędzia wsparcia, co znacznie poprawiło dostępność informacji.

„Nie jestem przyzwyczajony do korzystania z komputera, ale prosty i przyjazny dla użytkownika interfejs ułatwia mi korzystanie z narzędzia internetowego IRRINET”.

Rolnik korzystający z Irrinetu

W 2012 r. ruszył nowy projekt „IRRINET-IRRIFRAME”. Zawiera on nowe usługi i ułatwienia dla rolników stworzone przez konsorcjum ekspertów w oparciu o postępy w rozwoju wiedzy. Sam model nawadniania był nieustannie doskonalony i rozwijany przez 30 lat badań polowych.

Informacja i doradztwo w czasie rzeczywistym

Narzędzie „IRRINET-IRRIFRAME” to platforma internetowa dostarczająca aktualnych i dokładnych informacji na temat dostępności i bilansu zasobów wodnych w całym regionie. Wykorzystuje się je, by pomóc rolnikom i operatorom rolnym w planowaniu wykorzystania wody i zastosowania wody w uprawach.

Model nawadniania dostarcza rolnikom aktualne dane na temat ilości koniecznej do nawodnienia, najlepszego harmonogramu nawadniania oraz szacowanej korzyści gospodarczej z bardziej wydajnego nawadniania. Informacje te są dostosowane do różnych rodzajów upraw.

„Dostęp do codziennych informacji dotyczących tego, jaką ilość wody zrosić pola i kiedy to zrobić, pomaga mi oszczędzać pieniądze i wodę”.

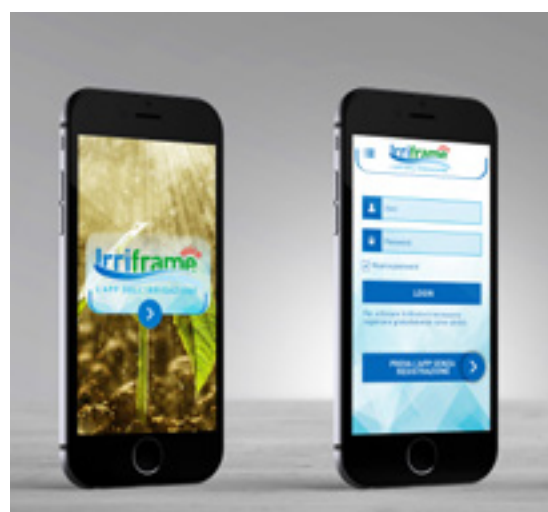
Rolnik korzystający z Irrinetu

Podstawowe informacje wykorzystywane w modelu aktualizuje się regularnie z wykorzystaniem informacji dotyczących typów pogody, gospodarstwa rolnego i danych przestrzennych, jak również codziennych aktualizacji dostarczanych przez instytuty meteorologiczne, danych z gospodarstw rolnych oraz sieci danych rolniczych.

Jednym z głównych czynników, które przyczyniły się do sukcesu „IRRINET-IRRIFRAME”, było stworzenie internetowego narzędzia wizualizacji, które jest proste w obsłudze dla rolników niekorzystających regularnie z komputera. Platforma ta jest również bardzo tania (około 0,02 EUR/ha) w całym okresie nawadniania, a użytkownik końcowy korzysta z usługi za darmo. Dostęp do głównych funkcji platformy można uzyskać również przez aplikację na smartfona o nazwie „IRRIFRAME Voice”.

Wydajne nawadnianie przy wsparciu EFRROW

Duża przydatność narzędzia „IRRINET-IRRIFRAME” i bardzo pozytywne wyniki pod względem oszczędnego wykorzystywania wody i energii sprawiły, że zostało ono włączone do przydziału wsparcia finansowego w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich we Włoszech.

Osoby gospodarujące gruntami mogą podłączyć się do narzędzia „IRRINET-IRRIFRAME” poprzez dedykowaną łatwą w obsłudze aplikację na smartfona.

Począwszy od okresu 2014–2020, rolnicy korzystający z narzędzia „IRRINET-IRRIFRAME” mają prawo do dodatkowych 15 EUR na hektar przy wnioskowaniu o wsparcie PROW w ramach środków na działania rolno-środowiskowo-klimatyczne lub na rolnictwo ekologiczne. Dzięki temu wydajne gospodarowanie wodą staje się dla rolników istotnym czynnikiem motywacyjnym.

W tych ramach wykorzystanie narzędzia „IRRINET-IRRIFRAME” jest rozszerzane na inne regiony. W 2015 r. narzędzie „IRRINET-IRRIFRAME” wykorzystywano do około 60% nawadnianych ziem we Włoszech, co przekłada się na oszczędność około 500 mln m³ wody rocznie. W 2016 r. w systemie zarejestrowało się ponad 2 700 nowych użytkowników.

„Dzięki korzystaniu z Irrinetu poprawiłem wydajność wykorzystania wody i azotu, a podczas ostatnich zbiorów osiągnąłem nieco wyższą produkcję”.

Rolnik korzystający z Irrinetu

CER bada obecnie możliwości wykorzystania wsparcia PROW (współfinansowanego ze środków EFRROW) w ramach środka współpracy w celu wsparcia dalszego rozwoju i wdrażania tego narzędzia.

Nazwa projektu	Bieżące płatności z tytułu korzystania z narzędzia gospodarowania wodą „IRRINET-IRRIFRAME”.
Rodzaj beneficjenta	Rolnicy i centra doradztwa
Okres	2014-2020
Pula środków finansowych	Wkład z PROW: dodatkowe 15 EUR/ha (współfinansowane ze środków EFRROW) dla rolników korzystających z narzędzia „IRRINET-IRRIFRAME” przy pozyskiwaniu wsparcia na środki M10 lub M11.
Więcej informacji	www.irriframe.it
Kontakt	genovesi@consorzioicer.it

Wykorzystanie odrzuconych pomidorów na Malcie

W ramach wspieranego przez EFRROW projektu opracowano nowy „ocet delikatesowy” produkowany z ogromnych ilości pomidorów stanowiących odpady pozostałe z działalności tego ważnego sektora gospodarki na Malcie. Projekt stanowi ilustrację zasad gospodarki ekologicznej, tworząc wartość ekonomiczną z produktu, który zakwalifikowano uprzednio jako odpad.

Pomysł stworzenia delikatesowego octu pomidorowego

Produkcja pomidorów jest jednym z kluczowych sektorów maltańskiej produkcji rolno-spożywczej. Przeciętnie produkuje się około 13 000 ton pomidorów rocznie. Pomidory stanowią główne źródło dochodu znacznej liczby maltańskich rolników.

Większość maltańskich pomidorów wysyła się do przetworzenia na miazgę pomidorową, koncentrat, dżemy, pastę i sosy przeznaczone na eksport. W celu zapewnienia jakości i zgodności ze wszystkimi odpowiednimi standardami przeprowadza się dokładne kontrole pomidorów na różnych etapach produkcji.

W wyniku tego procesu pozostają znaczne ilości odpadów lub uszkodzonych zebranych pomidorów. Większość rolników nie widziała alternatywnego zastosowania dla tego typu plonów; były one na ogół wyrzucane jako odpady.

Stwierdzono, że z niewykorzystanych pomidorów odrzuconych przez główny sektor przetwórstwa można stworzyć ocet pomidorowy, który jednocześnie jest też wysokiej jakości i potencjalnie wysokiej wartości produktem „delikatesowym”.

„Delikatesowy ocet pomidorowy to niszowy produkt, który potencjalnie znacznie zwiększy wartość całego łańcucha dostaw pomidorów, przyczyniając się jednocześnie do znacznie wydajniejszego gospodarowania zasobami”.

Noel Camilleri
Grupa Magro Brothers

Skoordynowane działanie

Zarówno lokalni rolnicy, jak i przetwórcy rolni zauważyli potencjalną wartość wspólnej inicjatywy mającej na celu komercyjne wykorzystanie znacznej ilości odrzuconych pomidorów jako octu. Zjednoczyli się, by przy wsparciu PROW przeprowadzić projekt polegający na zbadaniu i stworzeniu niszowego octu pomidorowego.

Producenci i przetwórcy wspólnie zorganizowali badania polowe w celu określenia konkretnych odmian pomidorów, które najbardziej nadawałyby się do produkcji octu pomidorowego. Badania skupiły się na odporności roślin na choroby, suszę oraz na wydajności i cechach samego owocu. Opracowano również sprawozdanie dotyczące wpływu na środowisko.

W ramach badań laboratoryjnych przeanalizowano proces fermentacji zmiażdżonych świeżych pomidorów. Przeprowadzono badania mające na celu sprawdzenie,

© Magro Group

Ocet pomidorowy wyprodukowany z uprzednio odrzuconych surowych pomidorów wprowadzono do sprzedaży jako wysokiej jakości produkt niszowy.

czy proces fermentacji można przedłużyć, tak by uniknąć psucia się pomidorów.

Zakupiono specjalistyczny sprzęt, uzupełniając już dostępne maszyny do przetwarzania. Umożliwiło to próbne uruchomienie i przeprowadzenie testów różnych metod przetwarzania oraz testów jakości produktu.

Działania ukierunkowane na produkt znalazły poparcie w badaniu rynku. W studium wykonalności zbadano potencjalne rynki i przewidywany udział nowego produktu w tych rynkach. Studium dostarczyło informacji potrzebnych do oceny rentowności produktu. W ramach ogólnej strategii marketingowej stworzono dla produktu nowe opakowanie.

„Ponieważ delikatesowy ocet z maltańskich pomidorów jest nowością, trzeba było stworzyć odpowiedniego rodzaju opakowanie, tak by odróżniał się on od octów tradycyjnych. Zbadano również odpowiednie lokowanie produktu na rynku i zalecane kanały dystrybucji”.

Noel Camilleri
Grupa Magro Brothers

Doświadczenia i wnioski oraz wyniki

Projekt wykazał potencjalną zdolność utrzymania się na rynku nowego octu pomidorowego produkowanego z odrzuconych surowych pomidorów. Może on stanowić ważne źródło dodatkowych dochodów zarówno dla rolników, jak i przetwórców, ratować miejsca pracy w maltańskim rolnictwie i sektorze rolno-spożywczym oraz pomóc w utrzymaniu gruntów w dobrej kulturze rolnej zgodnej z ochroną środowiska.

Rolnicy postrzegają również powstanie nowego rynku niszowego jako okazję do zwiększenia zdolności produkcyjnych, regulowanych obecnie przez umowy sprzedaży z przetwórcami. Projekt pomógł skonsolidować pozycję i przedstawicielstwo producentów pomidorów.

Interesującym aspektem projektu była udana współpraca między rolnikami i przetwórcami rolnymi przy przeprowadzaniu tej wspólnej inicjatywy badań i rozwoju. Zwiększenie wspólnego zaufania i pewności

między uczestnikami spożywczego łańcucha dostaw sprawiło, że zaczęli oni zauważać potencjalne możliwości rynkowe wynikające z tego typu partnerstwa.

„Osłabła panująca dotąd opinia, że rolnicy są wyzyskiwani przez przetwórców. Rolnicy uznali, że obie strony mogą skorzystać na wymianie doświadczeń”.

Manuel Bartolo
Przedstawiciel rolników

Nazwa projektu	Delikatesowy ocet z maltańskich pomidorów: innowacyjny produkt niszowy
Rodzaj beneficjenta	Prywatne przedsiębiorstwo
Okres	2015 r.
Puła środków finansowych	<ul style="list-style-type: none"> Budżet całkowity: 164 633 EUR Wkład z PROW (w tym współfinansowanie z EFRROW): 68 256 EUR Finansowanie prywatne: 96 377 EUR
Więcej informacji	www.magro.com.mt
Kontakt	manbon@onvol.net

3. Promowanie ekoturystyki

Turystyka stanowi główną potencjalną siłę napędową ekologicznego wzrostu gospodarczego na obszarach wiejskich. Istnieją możliwości budowania działalności turystycznej w oparciu o wartości przyrodnicze i środowiskowe. Jednocześnie zapewnienie zrównoważonego zarządzania turystyką ma znaczenie kluczowe.

W 2014 r. w turystycznych obiektach noclegowych na obszarach wiejskich w 28 państwach UE zapewniono 968 mln noclegów¹. Turystyka przez długi czas stanowiła szansę dla wielu obszarów wiejskich, jednak nie zawsze odpowiednio uwzględniano lokalne ekologiczne natężenie ruchu turystycznego. Formy turystyki o charakterze niezrównoważonym mogą pociągać za sobą znaczne problemy środowiskowe.

Projekty finansowane z PROW pokazują pewne sposoby, dzięki którym EFRROW może wspierać zrównoważoną turystykę, tworząc siłę napędową dla gospodarki wiejskiej w zgodzie ze środowiskiem naturalnym. Turystyka może jednocześnie wywołać niezwykle potrzebne poczucie więzi między ludźmi a krajobrazami wiejskimi i doprowadzić do częstszego dostrzegania wartości przyrodniczych.

Turystyka przyrodnicza

Wiele obszarów wiejskich stanowi atrakcyjne cele wyjazdów turystycznych – zwłaszcza dla osób żyjących i pracujących w miastach. Wartości ekologiczne mogą być istotną szansą promocji obszarów wiejskich wśród turystów, którzy w coraz większym stopniu są świadomi konieczności ochrony środowiska.

Takie podejście może pomóc obszarom wiejskim osiągnąć większe korzyści gospodarcze z ich lokalnego środowiska naturalnego. Z drugiej strony, dostarcza ono również istotnych zachęt do długoterminowego zachowywania tych wartości przyrodniczych.

Wiele projektów wspieranych ze środków EFRROW przyczyniło się do rozwoju nowych rodzajów działalności turystycznej lub lokalnych strategii marketingowych, skupiając się na lokalnych wartościach przyrodniczych.

Na następujących stronach przedstawiono informacje na temat objętej wsparciem z EFRROW inicjatywy w Irlandii, przyciągającej turystów dzięki dobrze oznaczonemu i pouczającemu szlakowi ornitologicznemu.

Zrównoważona turystyka

Nowe sposoby pojmowania turystyki i zarządzania nią mogą pociągać za sobą nowe szanse na ograniczenie wpływu dotychczasowej turystyki na środowisko, jak też szanse rozwoju nowych atrakcji, w których już uwzględniono potrzebę zminimalizowania wpływu na środowisko.

Zrównoważone podejście uwzględniające ekologiczne natężenie ruchu turystycznego jest niezbędne, by zapewnić długoterminową rentowność turystyki jako działalności gospodarczej. Niekiedy może to obejmować wyrzeczenia w perspektywie krótkoterminowej, by zapewnić zrównoważoność w perspektywie długoterminowej. W wielu przypadkach jednak nowe podejście do turystyki może przełożyć się na takie same lub większe korzyści gospodarcze, minimalizując jednocześnie wpływ na środowisko.

Skuteczne podejście może obejmować poprawę sposobu, w jaki turyści korzystają z zasobów naturalnych, lub ułatwianie dostępu do starannie wybranych obszarów.

W ramach przedstawionej na następnej stronie inicjatywy Leader opracowano nowy szlak rowerowy na południu Hiszpanii, który ma na celu przyciągnięcie gości przy jednoczesnym kontrolowaniu ich dostępu do rezerwatu przyrody.

1 Eurostat, 2015 r. http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Tourism_statistics_at_regional_level

„Espubike” – zrównoważone kolarstwo w południowej Hiszpanii

W południowej Hiszpanii wspomniana inicjatywa Leader umożliwiła stworzenie okrężnego szlaku rowerowego o niewielkim wpływie na środowisko w parku narodowym Sierra Espuña. Lokalne przedsiębiorstwa zgłosiły dziesięcioprocentowy wzrost sprzedaży w związku z promocją tego działania w ramach zrównoważonej turystyki.

Zrównoważona turystyka poprzez kolarstwo

Południowohiszpański region Murcji słynie z turystyki przybrzeżnej. Korzyści przynosi mu jednak również znajdujący się pod ochroną regionalny park przyrody Sierra Espuña obejmujący 25 000 hektarów lasów i gór. O jego wartości przyrodniczej świadczy obecność 120 gatunków ptaków, 38 rodzajów ssaków, ponad 500 gatunków motyli i niemal tysiąca gatunków roślin.

W ramach projektu „Espubike” stworzono w łańcuchu górskim Sierra Espuña szlak rowerowy o długości 146 km, by uzupełnić główną istniejącą regionalną ofertę turystyczną i przyciągnąć gości na tereny znajdujące się w głębi łądu. Autorzy projektu zaplanowali ten nowy szlak tak, by goście mogli cieszyć się imponującymi zasobami naturalnymi i kulturowymi Sierra Espuña bez wywierania na nie negatywnego wpływu.

Aby zaprojektować szlak, trzeba było przygotować mapy, wykresy pomiaru wysokości i trasy GPS. W skład projektu wchodziło utworzenie strony internetowej, na której goście mogą znaleźć szczegółowe informacje na temat szlaku i wybrać trasę swobodną lub „Espubike Challenge”.

„W ten weekend ukończyłem »Espubike Challenge«. Co tu dużo mówić... to było wyzwanie... Krajobrazy cudowne, szlak kompletny, idealnie zaprojektowany, a przede wszystkim – niewiarygodna uwaga, jaką poświęcają uczestnikom sami organizatorzy”.

Guillermo Marquez Carrera
Gość i uczestnik Espubike Challenge

Szlak przebiega głównie przez obrzeża parku regionalnego w czterech częściach. Trasa dociera do

serca parku tylko przez odpowiednie ścieżki i szlaki, omijając obszary, na których kolarstwo nie jest zalecane.

Kolarstwo cechuje się niskim natężeniem i nie niszczy zasobów naturalnych – cykle ekologiczne obszaru są odpowiednio przestrzegane. Dzięki praktykom zrównoważonej turystyki obszar włączono do Europejskiej karty zrównoważonej turystyki.

Promowanie lokalnych przedsiębiorstw

W celu rozwinięcia projektu lokalne stowarzyszenie turystyczne „Espuñaturistica” zjednoczyło władze lokalne i przedsiębiorców.

Szlak rowerowy zaprojektowano specjalnie tak, by przyciągnąć gości do niektórych najbliższych wsi położonych dookoła parku regionalnego. Strona internetowa zawiera informacje dla gości na temat noclegu i innych usług świadczonych przez lokalne przedsiębiorstwa wzdłuż całej trasy.

W ramach projektu zaangażowano również lokalne wspólnoty wiejskie w podnoszenie świadomości na temat wartości dodanej i potencjalnych okazji biznesowych wynikających z ochrony przyrody i ekosystemu tego obszaru.

„Rentowność gospodarczą mojej firmy zależy od utrzymania ekosystemu, jestem też przekonany, że turyści będą zainteresowani noclegiem czy restauracjami tylko wtedy, gdy obszar ten będzie dobrze chroniony i zachowywany”.

Andrés García
Właściciel hotelu Bajo El Cejo

© Espubike

Szlak rowerowy „Espubike” zachęca gości do odwiedzenia spektakularnych górskich terenów wiejskich Murcji, zapewniając jednocześnie staranną kontrolę ich dostępu do obszarów chronionych.

Projekt miał na celu zwiększenie międzynarodowej widoczności oferty ekoturystycznej poprzez podanie na stronie internetowej informacji w języku angielskim, francuskim i niemieckim, przyciągając dzięki temu turystów i entuzjastów kolarstwa z całej Europy i nie tylko.

Wiele międzynarodowych agencji turystycznych dysponuje rozległą wiedzą na temat hiszpańskiego rynku turystycznego, ale na ogół nie rozważa Hiszpanii jako celu wyjazdów ekoturystycznych. W ramach projektu odnotowuje się coraz większą liczbę próśb o informację wysyłanych za pośrednictwem strony internetowej, głównie w języku hiszpańskim i angielskim.

Pozytywny wpływ

Sukces projektu przełożył się na bezpośredni pozytywny wpływ na gospodarkę lokalną. Lokalne przedsiębiorstwa zgłosiły dziesięcioprocentowy wzrost sprzedaży w 2016 r. Ponad 20 lokalnych przedsiębiorstw rozwinęło produkty i usługi ukierunkowane na docelowych użytkowników szlaku rowerowego „Espubike”. By zaspokoić rosnący popyt na usługi powiązane ze sportem, powstało również nowe lokalne przedsiębiorstwo. Zwiększyło to dostępność noclegów, restauracji i innych usług

turystycznych na tym obszarze, ustanawiając Sierra Espuña potencjalnym nowym „centrum ekoturystyki” w południowej Hiszpanii.

„Jesteśmy tu, w Sierra Espuña, które jest zielonym płucem regionu. Dzięki rozwojowi praktyk zrównoważonej turystyki, to zielone płuco stało się również płucem gospodarczym dla przyszłych pokoleń”.

Diego Conesa
Mer Alhama de Murcia

Nazwa projektu	„Espubike”
Rodzaj beneficjenta	Lokalne stowarzyszenie turystyczne
Okres	2012-2015
Pula środków finansowych	<ul style="list-style-type: none"> • Budżet całkowity: 40 480 EUR • Wkład z EFRROW: 30 360 EUR • Administracja regionalna: 5 060 EUR • Podmioty lokalne: 5 060 EUR
Więcej informacji	www.espubike.com
Kontakt	ruta@espubike.com

Szlak ornitologiczny w południowej i wschodniej części hrabstwa Cork w Irlandii

Projekt ten, wspierany przez EFRROW, rozszerzył popularny irlandzki szlak ornitologiczny na południową część hrabstwa Cork. W jego ramach zainstalowano 28 tablic informacyjnych, umieszczonych w starannie wybranych miejscach, zwiększając turystyczną atrakcyjność tego obszaru dzięki jego zasobom przyrodniczym.

Przedłużenie istniejącego szlaku ornitologicznego

Oryginalny „Szlak ornitologiczny wschodnich obszarów hrabstwa Cork” powstał w latach 90. XX w. z inicjatywy ukierunkowanego na turystykę projektu współpracy transnarodowej Leader, który obejmował projekt rozwoju wschodnich obszarów hrabstwa Cork (ECAD). Szlak miał zachęcać do ekoturystyki poprzez dostarczanie wyczerpujących informacji na temat ptactwa i ekologii tego obszaru.

W 2008 r. ECAD rozszerzono; stał się on projektem rozwoju południowych i wschodnich obszarów hrabstwa Cork (SECAD). Głównym celem SECAD jako lokalnej niekomercyjnej grupy partnerskiej jest promowanie większej zrównoważoności we wszystkich wspólnotach zamieszkujących południowe i wschodnie obszary tego hrabstwa.

Grupa SECAD pracowała z dwiema czołowymi organizacjami pozarządowymi zajmującymi się środowiskiem, aby pomóc we wskazaniu możliwych sposobów wydłużenia szlaku ornitologicznego we

wschodniej części hrabstwa Cork oraz we wskazaniu odpowiednich miejsc do zainstalowania tablic informacyjnych na temat ptaków. Następnie pozytywnie rozpatrzono jej w wniosek o wsparcie z Irlandzkiego programu rozwoju obszarów wiejskich w celu wprowadzenia tych planów w życie.

„Chcieliśmy pomóc ludziom poczuć więź ze środowiskiem i wykorzystała szeroko zakrojone prace przedsięwzięte przez SECAD na rzecz różnorodności biologicznej”.

Ellenora Lynch
Specjalistka ds. rozwoju, SECAD

Promowanie zrównoważonej turystyki

W wyniku realizacji projektu szlak ornitologiczny liczy ponad 100 km, a trasa przejazdu rozciąga się od wschodniej do południowej części hrabstwa Cork. Kryjówka obserwacyjna w Ballyvergan, która do tej pory była zamknięta, została ponownie otwarta w ramach tej i pozostałych inicjatyw. Na szlaku

Istnienie szlaku ornitologicznego w południowej i wschodniej części hrabstwa Cork zachęca odwiedzających do poszanowania i docenienia naturalnej fauny i flory występującej na tym obszarze.

znajdują się miejsca do piknikowania, z których mogą korzystać zarówno mieszkańcy, jak i odwiedzający.

W każdej z 28 lokalizacji wskazanych w badaniach przygotowawczych na tablicach informacyjnych zamieszczono zdjęcia ptaków, których występowanie można często zaobserwować na danym terenie. Zastosowano również kody QR na smartfony, by odwiedzający mogli zapoznać się z dodatkowymi informacjami.

Grupa SECAD będąca koordynatorem projektu zaangażowała lokalne społeczności mieszkające wzdłuż szlaku, organizując obszernie konsultacje. Dzięki temu zgromadzono miejscowe historie i anegdoty, które zostały uwzględnione w tekstach na każdej tablicy informacyjnej.

Ze szlaku ornitologicznego mogą korzystać bezpłatnie wszystkie osoby – niezależnie od wieku – które chcą czerpać radość z bogactwa fauny i flory; szlak jest otwarty zarówno dla osób zupełnie początkujących, jak i dla miłośników obserwacji ptaków. Odwiedzający mogą otrzymać mapę terenu zawierającą wyczerpujące informacje na temat gatunków ptaków, których występowanie można zaobserwować w danym miejscu.

„Szlak ornitologiczny jest elementem kluczowym realizowanego przez nas w ramach SECAD całościowego planu różnorodności biologicznej. Stanowi on prawdziwą szansę dla społeczności i małych przedsiębiorstw, które mogą wykorzystać tę infrastrukturę, prowadząc edukację ekologiczną i oferując usługi ekoturystyczne, co może przyczynić się do powstania miejsc pracy na obszarach wiejskich”.

Ryan Howard
Dyrektor generalny, SECAD

W ramach projektu, który promuje zrównoważoną turystykę, zachęca się odwiedzających do doceniania, lecz również poszanowania siedlisk na terenach podmokłych i występujących na tym obszarze gatunków ptaków o znaczeniu międzynarodowym. Organizatorzy mają nadzieję, że w ramach projektu

uda się zatem zagwarantować ochronę wrażliwych zasobów natury dla przyszłych pokoleń.

Kluczową rolę w promocji szlaku odgrywają utworzone przez SECAD strona internetowa „Ring of Cork” i platformy mediów społecznościowych. W ten sposób reklamowane są także miejsca noclegowe, restauracje i różne formy aktywności oferowane odwiedzającym na tym terenie.

Narzędzia te zapewniają znakomite okazje nie tylko do promocji szlaku wśród szerszego grona odbiorców, lecz również do zachęcania miejscowych przedsiębiorców do współpracy poprzez oferowanie udziału we własności projektu.

Kolejny krok – „Cork Birdathon”

Wraz z zakończeniem realizacji projektu dotyczącego szlaku SECAD i organizacje partnerskie, takie jak BirdWatch Irlandia zainaugurowały imprezę rozrywkową, na której zaoferowano atrakcje interaktywne i która może stać się istotnym wydarzeniem dorocznym. Pierwszy „Cork Birdathon” na szlaku odbył się w listopadzie 2016 r. i miał na celu przyciągnięcie na teren szlaku większej liczby odwiedzających oraz zwiększenie świadomości na temat najważniejszych występujących tu gatunków ptaków oraz różnorodności biologicznej.

Wydarzenie zgromadziło setki osób, które liczyły ptaki zaobserwowane wzdłuż szlaku. W porozumieniu z National Biodiversity Data Centre (krajowe centrum danych dotyczących różnorodności biologicznej) udostępniono aplikację na smartfony służącą do śledzenia miejsc, z których uczestnicy obserwowali ptaki, i rejestrowania danych pochodzących z obserwacji w czasie rzeczywistym. Łącznie w wydarzeniu uczestniczyły 24 zespoły, które przeprowadziły 688 obserwacji ptaków na całym terenie.

„Uczestnicy Cork Birdathon dostrzegli tego dnia ponad 90 różnych gatunków. Chcemy, żeby ludzie doświadczali naturalnego bogactwa regionu i zobaczyli siedlisko tysięcy ptaków”.

Paul Moore

BirdWatch Irlandia, oddział w Cork

Nazwa projektu	Szlak ornitologiczny w południowej i wschodniej części hrabstwa Cork
Rodzaj beneficjenta	Lokalne partnerstwo non-profit
Okres	2013-2015
Pula środków finansowych	<ul style="list-style-type: none"> Budżet całkowity: 52 000 EUR Wkład z PROW (w tym współfinansowanie z EFRROW): 30 000 EUR Finansowanie prywatne: 22 000 EUR
Więcej informacji	www.ringofcork.ie/birdtrail
Kontakt	elynch@secad.ie

4. Produkcja na obszarach wiejskich jako odnawialne źródło energii

Produkcja energii ze źródeł odnawialnych z odpadów rolnych i leśnych oraz produktów ubocznych może być ważnym źródłem dochodu dla sektorów produkcji rolnej. Ponadto w wielu przypadkach może to być sposób na uniknięcie uprzednio kosztownych procesów związanych z gospodarowaniem odpadami.

W sektorach produkcji rolnej i gospodarowania gruntami generuje się znaczne ilości odpadów organicznych w takich formach, jak odpady drzewne (takie jak kora, gałęzie drzew i krzewów lub liście), obornik, odpady z przetwórstwa produktów spożywczych i odpady rolnicze (takie jak słoma). Te „odpady” z produkcji mają istotną wartość energetyczną.

Nowe technologie i większa przystępność cenowa potrzebnego sprzętu sprawiają, że wydobycie tej wartości energetycznej w gospodarstwach, a także w innych kontekstach na obszarach wiejskich, okazuje się coraz bardziej realne. Działanie to jest aktywnie wspierane w ramach unijnej dyrektywy dotyczącej energii ze źródeł odnawialnych.

Energia pozyskiwana z odpadów z rolnictwa

Obornik lub inne odpady organiczne z obszarów wiejskich, takie jak odpady z przetwórstwa produktów spożywczych i odpady rolnicze, można przetwarzać w komorach fermentacyjnych do produkcji energii w postaci biogazu. W takich procesach można również wytwarzać inne wartościowe produkty, takie jak nawóz z masy pofermentacyjnej (odpad będący materiałem stałym pozostałym z produkcji biogazu).

Dzięki starannemu zarządzaniu i użyciu nowoczesnych technik procesy te mogą być bardzo wydajne w produkcji energii i jednocześnie mogą minimalizować wpływ emisji i wycieku substancji biogennej na środowisko.

Takie procesy nie tylko generują wartość ekonomiczną dla gospodarstwa lub innego przedsiębiorstwa wiejskiego, lecz często mogą pozwolić uniknąć uprzednio stosowanych kosztownych procesów gospodarowania odpadami i ich usuwania, zapewniają więc liczne korzyści dla środowiska i korzyści gospodarcze.

Na następnej stronie przedstawiono przykład rumuńskiej inicjatywy wspieranej ze środków EFRROW, w ramach której zintegrowano produkcję energii ze źródeł odnawialnych w celu wykorzystania produktu ubocznego działań prowadzonych w ramach produkcji mleka.

Energia pozyskiwana z gospodarowania gruntami

Zarządzanie takimi elementami krajobrazu, jak żywoploty, zarośla traw lub trzcin, czy nawet zarządzanie terenami zalesionymi może być bardzo istotne dla przedsiębiorstw rolnych i środowiska, lecz może również generować znaczące koszty na obszarach wiejskich.

Przy zachowaniu prawidłowego sposobu zbioru, używaniu odpowiednich narzędzi do przetwarzania i stosowaniu właściwych praktyk możliwe jest jednak zbieranie pozostałości z gospodarowania krajobrazem i siedliskami i produkowanie z nich energii w postaci biomasy, takiej jak granulaty drzewne.

Podmioty na obszarach wiejskich zaangażowane w ich zbiór mogą często odnosić bezpośrednią korzyść finansową z tych „darmowych” zasobów. Dzięki temu działania w zakresie zarządzania siedliskami mogą zostać przekształcone w działalność generującą dochody, co stanowi kwintesencję podejścia w zakresie gospodarki ekologicznej.

Na następnych stronach przedstawiono informacje na temat objętego wsparciem z EFRROW flamandzkiego projektu, w ramach którego zachęcano osoby gospodarujące gruntami do przetwarzania drewna odpadowego w granulaty drzewne, który stosuje się w lokalnych systemach ogrzewania.

Takie podejście nie zawsze musi być rozwiązaniem opartym na nowoczesnej technologii w dziedzinie energetyki. Często wiąże się ono z dostosowaniem tradycyjnych technik i praktyk. W ten sposób może również okazać się pomocne w zachowaniu stylu życia społeczności wiejskich, przynosząc jednocześnie korzyści gospodarcze.

Zasobooszczędne i nowoczesne gospodarstwo mleczarskie w Rumunii

Wsparcie z EFRROW wykorzystano, aby stworzyć nowoczesne gospodarstwo mleczarskie w Nucet w okręgu Dâmbovița, obejmujące zarówno przetwórstwo mleczne na miejscu, jak i biogazownię, tak aby w pełni wykorzystać wszystkie produkty i produkty uboczne wytwarzane w gospodarstwie. To zgodne z gospodarką ekologiczną podejście przyniosło zrównoważone pod względem środowiskowym korzyści gospodarcze, a także przyczyniło się do utworzenia miejsc pracy na rynku lokalnym.

Infrastruktura zasobooszczędna

Realizacja tego ambitnego projektu rozpoczęła się od uzyskania odpowiednich zezwoleń od jednostek samorządu terytorialnego oraz zakupu gruntu. Zorganizowano kilka postępowań o udzielenie zamówienia, aby dokonać niezbędnych zakupów w najlepszej cenie.

W ramach projektu dokonano rozwoju gospodarstwa, które utrzymuje obecnie stado 250 krów mlecznych trzymanyh w dobrze wentylowanych zagrodach z dostępem do wybiegu trawiastego na wolnym powietrzu. Obok gospodarstwa mleczarskiego wzniesiono nowy zakład przetwórczy wyposażony w elementy automatyczne, które służą do produkcji serów tradycyjnych i innych produktów mlecznych.

Na miejscu zainstalowano nowe stacje produkcji biogazu, w których pozyskuje się biogaz z gnojowicy i odpadów z przetwórstwa mlecznego powstających w gospodarstwie. Proces ten odbywa się przy użyciu nowoczesnych urządzeń opróżniających i magazynujących, również zakupionych w ramach projektu. W szczelnej komorze fermentacyjnej można wytworzyć 250 kW energii do wykorzystania w gospodarstwie, przy niemal zerowej emisji amoniaku.

„Wiedziałem, że zrealizowanie projektu związanego z energią ze źródeł odnawialnych i elementu projektu związanego z ogrzewaniem nie będzie łatwe w gospodarstwie. Lecz dzięki odpowiedniej motywacji, trosce i doradztwu możliwe było pokonanie wielu trudności. Praca w tej nowej dziedzinie okazała się prawdziwą szansą”.

Avanu Ion-Irinel

Inżynier, Best Team Consulting S.R.L.

Nowe urządzenia do oczyszczania ścieków zapobiegają wyciekom substancji biogennej do środowiska. Ponadto uruchomiono lokalny system wodociągowy zapewniający dostęp do wody pitnej w gospodarstwie.

Nowe miejsca pracy dostępne dla wszystkich grup społecznych

W związku ze wzrostem liczby podejmowanych w gospodarstwie działań i ich efektywnością utworzono 25 nowych miejsc pracy, a planowane jest utworzenie kolejnych. Ponadto nowe zajęcia są relatywnie mniej wymagające fizycznie niż tradycyjne zajęcia gospodarskie, a dzięki temu bardziej sprzyjają zaangażowaniu osób z różnych środowisk i grup społecznych.

Przeprowadzenie inwestycji w ramach EFRROW doprowadziło do uzyskania korzyści z gospodarki o obiegu zamkniętym poprzez umożliwienie przetwarzania odpadów z gospodarstwa mleczarskiego w znajdujących się na miejscu urządzeniach do produkcji biogazu.

Gospodarstwo prowadzi aktywną politykę równości szans, kierując oferty pracy zarówno do kobiet, jak i do mężczyzn oraz stwarzając możliwości dla członków społeczeństwa wymagających wsparcia, zagrożonych dyskryminacją.

W tym celu przeprowadzono działania modernizacyjne obejmujące ulepszenie pomieszczeń socjalnych i odpowiednie dostosowanie szatni. W ramach projektu aktywnie nawiązywano kontakt ze społecznością w celu zwiększenia jej wiedzy na temat współczesnego gospodarstwa – zarówno w drodze kampanii rekrutacyjnych, jak i poprzez takie działania jak wizyty w szkołach.

„To gospodarstwo mleczarskie i projekt dotyczący energii ze źródeł odnawialnych stanowią interesujący model inwestycji. Jest to projekt udany zarówno na szczeblu okręgowym, jak i regionalnym w rozumieniu projektów korzystających z funduszy europejskich”.

Veronica Oprea

Ekspert w urzędzie okręgowym ds. finansowania inwestycji na obszarach wiejskich, Dâmbovița

Młodzież licealną oraz studentów zachęca się do ubiegania się o staże szkoleniowe w gospodarstwie oraz do składania podań o pracę po zakończeniu edukacji. Zapewnia się możliwość odbycia stażu lub podjęcia pracy w takich dziedzinach, jak hodowla zwierząt czy produkcja energii.

Czynniki decydujące o powodzeniu

Realizacja ambitnego projektu wymaga starannego planowania. Beneficjent był w stanie zapewnić, aby cele projektu były dopasowane do rumuńskiego programu rozwoju obszarów wiejskich (RDPI), dzięki wykorzystaniu istniejącej wiedzy fachowej i „Przewodnika wnioskodawcy”¹ przygotowanego przez instytucję zarządzającą i agencję płatniczą.

„Chciałam zaangażować się w coś innego, żeby pomóc w rozwoju społeczności. Projekt był wyzwaniem, niekiedy pojawiały się trudności, jednak ogólnie był bardzo satysfakcjonujący. Wdrożenie tego projektu wymagało skutecznego połączenia korzyści gospodarczych i korzyści dla środowiska”.

Viorica Bogdan

Best Team Consulting SRL

Istotne było rozwinięcie jasnego biznesplanu w celu zabezpieczenia finansowania z wielu różnych źródeł. Należało w nim uwzględnić poziom oczekiwanej rentowności (co najmniej 10%), korzyści dla środowiska, zgodność z przepisami dotyczącymi bezpieczeństwa żywności oraz możliwości wykorzystania istniejącego na tym obszarze potencjału rolniczego. Gospodarstwo było następnie w stanie ubiegać się o wsparcie z EFRROW i dofinansowanie z banków, z Europejskiego planu naprawy gospodarczej (EERP) i ze źródeł prywatnych.

Nazwa projektu	Zasobooszczędne i nowoczesne gospodarstwo mleczarskie w Nucet w okręgu Dâmbovița
Rodzaj beneficjenta	MŚP
Okres	2011-2015
Puła środków finansowych	<ul style="list-style-type: none"> • Budżet całkowity: 5 130 651 EUR • Wkład z EFRROW: 892 636 EUR • Wkład krajowy: 46 981 EUR • Finansowanie prywatne: 3 702 588 EUR • Europejski plan naprawy gospodarczej: 391 370 EUR
Więcej informacji	https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/dairy-farm-biogas-production-unit-romania_en
Kontakt	best_teamconsulting@yahoo.com

Drewno odpadowe jako zrównoważone źródło energii na obszarach wiejskich w Belgii

W ramach projektu Leader w regionie Meetjesland w Belgii użyto skonstruowanych specjalnie w tym celu rębaków do przetwarzania drewna odpadowego w zrębki stosowane jako paliwo. Zapewniło to silny bodziec finansowy do aktywniejszego zarządzania zaniedbanymi żywopłotami i krajobrazami leśnymi.

Pozyskiwanie drewna opałowego z drewna odpadowego

Stowarzyszenie współpracy na rzecz krajobrazu rolniczego (Samenwerking voor agrarisch landschap, SVAL) opracowało projekt, aby przyczynić się do zrównoważonego gospodarowania krajobrazem rolniczym we Flandrii Wschodniej w Belgii.

Korzystając ze wsparcia z EFRROW, stowarzyszenie zaprojektowało nowy rębak specjalnie na potrzeby projektu. Projekt ten oparto na połączeniu najbardziej odpowiednich, dostępnych na rynku elementów rębaka i wywrotki, stosując rozwiązanie pozwalające na najpraktyczniejsze przetwarzanie drewna pozyskanego w wyniku gospodarowania krajobrazem.

1 http://portal.apdrp.ro/informatii_generale_pndr_pndr_2007_2013_masura_121_modernizarea_exploatatiilor_agricole

© Samenwerking voor agrarisch landschap (SVAL)

Inwestycja w ramach EFRROW doprowadziła do zastosowania specjalnie zaprojektowanych rębaka i wywrotki do przetwarzania drewna pozyskanego w wyniku gospodarowania krajobrazem.

Ze względu na szczególny cel projektu rębaka zawarto porozumienie z lokalnymi rolnikami, aby stosować rębak jedynie do przetwarzania drewna z żywopłotów lub niewielkich kawałków drewna pozyskanych w wyniku gospodarowania krajobrazem.

W okresie trwania projektu rębak udostępniano do stosowania bezpłatnie. Rezerwacji maszyny można było dokonać w internecie lub za pośrednictwem usługi telefonicznej. Od zakończenia wsparcia finansowego konieczne jest pobieranie minimalnej bieżącej opłaty w wysokości 25 EUR za godzinę rzeczywistego użytkowania maszyny (kiedy jest włączona) w celu pokrycia kosztów jej serwisowania i utrzymania.

„Rolnicy są wyjątkowo zadowoleni z maszyny, ponieważ jest dostosowana do gospodarowania krajobrazem rolniczym. Ponadto fakt, że zrębki są wykorzystywane jako lokalne paliwo odnawialne, stanowi ważną wartość dodaną”.

Stowarzyszenie współpracy na rzecz krajobrazu rolniczego (SVAL)

Angażowanie społeczności wiejskiej

Dzięki biuletynom, dokumentom informacyjnym i organizowaniu dni otwartych SVAL zwiększono świadomość mieszkańców na temat projektu i płynących z niego korzyści. W ten sposób przypomniano społeczności o występującej na tym obszarze długiej tradycji wykorzystywania jako paliwa drewna pozyskiwanego w wyniku gospodarowania krajobrazem.

SVAL również udostępniło lokalnym rolnikom informacje o projekcie i poradnik zawierający wskazówki na temat najodpowiedniejszych sposobów gospodarowania żywopłotem na potrzeby pozyskiwania drewna w celach energetycznych. Porady odnoszą się do takich kwestii, jak cykl produkcyjny czy promowanie sadzenia nowych żywopłotów w miejsce tych zniszczonych. W programie wzięło udział ponad 25 rolników.

Po wcześniejszym umówieniu się na spotkanie zainteresowani mieli możliwość zapoznania się z przykładowym systemem ogrzewania zasilanego

suchymi zrębkami. Udostępniono również broszurę dotyczącą zastosowania biomasy drzewnej w celach grzewczych oraz linki do stron internetowych zawierających stosowne informacje.

„Już od pięciu lat ogrzewam moje szklarnie przy pomocy specjalnego pieca na zrębki. Średnio potrzebuję około 100 m³ zrębków rocznie. Ogrzewanie przy użyciu zrębków jest co najmniej trzy razy tańsze niż ogrzewanie olejem opałowym, zatem różnica w cenie jest odczuwalna”.

Paul Dossche

Rolnik zajmujący się ogrodnictwem ozdobnym

Liczne korzyści w perspektywie długoterminowej

Projekt przyczynił się do zbliżenia różnych podmiotów ze społeczności wiejskiej z korzyścią dla wszystkich stron. Obecnie część rolników wykorzystuje do celów grzewczych zrębki wytworzone przez zarządców krajobrazu, przy czym w lokalnej pływalni przygotowano plany wykorzystywania ich w podobny sposób.

Ten przeprowadzony na małą skalę projekt pilotażowy pomógł ukazać ekonomiczną wartość dodaną gromadzenia i przetwarzania drewna odpadowego pozyskiwanego w wyniku gospodarowania krajobrazem do celów energetycznych. Obecnie przygotowywanych jest kilka podobnych inicjatyw w celu wdrożenia tego podejścia w innych obszarach Flandrii Wschodniej.

Dostarczenie dedykowanych maszyn i stworzenie lokalnego rynku drewna energetycznego w opisany powyżej sposób może pomóc lokalnym rolnikom i społeczności wiejskiej zmniejszyć emisję wytwarzanego dwutlenku węgla, wygenerować dochód i zapewnić pożądany sposób zarządzania przestrzenią.

„Projekt, który jest w pełni zgodny z inicjatywą Leader i z którego można być dumnym: oddolna współpraca i nowatorski pomysł rozpoczęły się jako lokalna inicjatywa pilotażowa, cechująca się jednak potencjałem, by zainspirować cały region”.

Annelies Waegeman

Koordynatorka, lokalna grupa działania (LAG) w Meetjesland

Nazwa projektu	Wykorzystanie właściwości energetycznych drewna odpadowego pozyskiwanego w wyniku gospodarowania krajobrazem
Rodzaj beneficjenta	Stowarzyszenie non-profit
Okres	2012-2014
Puła środków finansowych	<ul style="list-style-type: none"> Budżet całkowity: 69 850 EUR Wkład z EFRROW: 13 620 EUR Wkład regionalny: 15 078 EUR Wkład prowincji: 16 703 EUR Finansowanie prywatne: 8 500 EUR Fundacja króla Baldwina: 15 947 EUR
Więcej informacji	http://energieklandschapshout.be
Kontakt	annelies.waegeman@oost-vlaanderen.be

5. Infrastruktura do produkcji energii ze źródeł odnawialnych

Wykorzystanie technologii do produkcji energii ze źródeł odnawialnych będzie centralnym elementem przejścia na niskoemisyjną gospodarkę ekologiczną. Obszary wiejskie są często dogodniejsze dla infrastruktury do produkcji energii ze źródeł odnawialnych niż obszary miejskie. Fakt ten stwarza nowe możliwości rozwoju gospodarki obszarów wiejskich oraz przynieść korzyści środowiskowe i społeczne.

Obszary wiejskie często mają jedną, zasadniczą przewagę nad obszarami miejskimi: dysponują przestrzenią. Oznacza to, że w porównaniu z gęściej zaludnionymi obszarami miejskimi tereny wiejskie niejednokrotnie lepiej nadają się do rozmieszczenia infrastruktury do produkcji energii ze źródeł odnawialnych, takiej jak farmy wiatrowe, ogniwa fotowoltaiczne lub elektrownie wodne. Kluczowe jest jednak, aby takie działania przynosiły korzyść bezpośrednio obszarom wiejskim.

Zastosowanie odpowiedniego rozwiązania

Przy odpowiednim podejściu na obszarach wiejskich można zastosować rozwiązania techniczne służące do skutecznego i wydajnego pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych przy wykorzystaniu środowiska naturalnego. W ramach takiego podejścia można wykorzystać naturalne atuty, takie jak przestrzeń, lecz również klimat, pogoda i elementy terenu, takie jak rzeki.

Niezbędne jest jednak właściwe zaplanowanie i rozważne rozmieszczenie infrastruktury zarówno pod względem środowiskowym, jak i kulturowym. Niezbędna jest znajomość lokalnej przestrzeni, a także przeprowadzenie konsultacji z miejscowymi podmiotami wiejskimi już na wczesnym etapie.

Odpowiednie przygotowanie daje pewność przy podejmowaniu niezbędnych inwestycji, biorąc pod uwagę znaczące korzyści ekonomiczne związane z niezależnością energetyczną oraz ze względu na występujący niekiedy potencjał do sprzedaży nadmiaru energii głównym dostawcom energii elektrycznej na obszarach miejskich.

Na następnych stronach przedstawiono informacje na temat realizowanego w Portugalii projektu współpracy międzyterytorialnej w ramach inicjatywy Leader, w toku którego zbadano sposób określania technologii energii odnawialnej, które są najbardziej odpowiednie dla konkretnego obszaru wiejskiego.

Korzyści społeczne i korzyści dla społeczności

W przypadku wielu odizolowanych obszarów wiejskich problemy związane z dostępem do energii w przystępnej cenie nie dotyczą jedynie kosztów, ale także dostępności i dostępu do sieci zasilających.

Wysokie koszty lub ograniczenia/zakłócenia w dostawach energii elektrycznej mogą oznaczać niemożność świadczenia lub zagwarantowania lokalnych usług zależnych od energii elektrycznej. Koszty zagwarantowania dostawy energii elektrycznej niejednokrotnie są zbyt wysokie i towarzyszy im wysoki koszt środowiskowy wynikający z korzystania z nie zrównoważonych źródeł paliw kopalnych.

Instalowanie infrastruktury do korzystania z energii ze źródeł odnawialnych na małą skalę może zapobiec kosztom i praktycznym barierom, a także zapewnić niezawodną, ekologiczną energię. Praktyka taka może zapewnić dodatkowe korzyści społeczne, które poprawiają żywotność danej społeczności wiejskiej.

Na następnej stronie przedstawiono informacje na temat bułgarskiego projektu, w którym skorzystano ze wsparcia z EFRROW, aby zainwestować w infrastrukturę wykorzystującą energię słoneczną do zapewnienia oświetlenia ulicznego w dość ubogiej gminie.

Rewitalizacja wsi poprzez instalację ekologicznych latarni ulicznych na obszarach wiejskich w Bułgarii

Gmina Kajnardża wykorzystała finansowanie z EFRROW, aby udoskonalić infrastrukturę publiczną; środki wykorzystano do modernizacji infrastruktury energetycznej poprzez wprowadzenie systemu oświetlenia ulic przy użyciu energii słonecznej. Projekt przyczynił się do realizacji prowadzonej przez gminę szerszej strategii dotyczącej zrównoważonej energii.

Od regionu słabiej rozwiniętego do regionu pionierskiego

Gmina Kajnardża w północno-wschodniej Bułgarii uważana jest za słabiej rozwinięty obszar wiejski ze względu na słaby rozwój infrastruktury, niewystarczającą infrastrukturę publiczną, wysokie bezrobocie i niski średni dochód na mieszkańca.

Aby rozwiązać problem nieodpowiedniego i kosztownego konwencjonalnego oświetlenia ulicznego, gmina złożyła wniosek o finansowanie z PROW w celu zainwestowania w budowę i instalację oprawy oświetleniowej zasilanej energią słoneczną.

W 2009 r. instalacja oświetlenia ulic zasilanego energią słoneczną stanowiła nowy, innowacyjny pomysł na projekt, którego w Bułgarii nigdy wcześniej nie realizowano w praktyce. Wpisywała się ona w szerszą strategię gminy polegającą na inwestowaniu w efektywność energetyczną i energię ze źródeł odnawialnych w celu uzyskania korzyści społecznych i gospodarczych w sposób przyjazny środowisku.

„Potrzeba było ogromnej odwagi i determinacji, aby ubiegać się o finansowanie i inwestowanie w taki projekt, a następnie go zrealizować. Nie było łatwo go uzasadnić i zdecydować się na tak ryzykowne przedsięwzięcie, którego koszt był niemal równy rocznemu budżetowi gminy”.

Ljuben Sivev
Wójt, gmina Kajnardża

Połączenie korzyści społecznych i gospodarczych oraz korzyści dla środowiska

Projekt obejmował zainstalowanie 486 opraw oświetleniowych – w tym paneli fotowoltaicznych i baterii wielokrotnego ładowania do każdego z nich – w 15 wsiach w gminie. Oprawy są ładowane energią słoneczną i mogą działać przez 14 godzin dziennie nawet w trudnych warunkach zimowych, gdy dopływ światła dziennego jest ograniczony.

Zainstalowane w ramach projektu oświetlenie ulic przy pomocy energii słonecznej pozwala na oświetlenie 59 ulic gminy Kajnardża przez całą noc. Korzysta z niego ponad 5 000 osób w skali lokalnej.

Oprócz tych korzyści społecznych projekt doprowadził do znacznego obniżenia wydatków gminy na energię, ponieważ system oświetlenia nie generuje żadnych kosztów bieżących. Ponadto z uwagi na fakt, że oświetlenie jest zasilane ze źródła energii ekologicznej, nie ma ono szkodliwego wpływu na środowisko.

„Konwencjonalne oświetlenie ulic działało jedynie przez dwie do trzech godzin w ciągu nocy, było wyłączone około godziny 23:00 wieczorem i brakowało nam środków finansowych na pokrycie nawet tych wydatków. Dzięki słonecznym oprawom oświetleniowym ulice są oświetlone przez całą noc i nie generuje to żadnych kosztów bieżących”.

Bonka Yordanova

Główna specjalistka ds. „rozwoju ekonomicznego, programów operacyjnych i współpracy”, gmina Kajnardża

Sukces projektu zyskał uznanie na poziomie krajowym: w 2015 r. został uznany przez bułgarską sieć obszarów wiejskich za najlepszą praktykę w zakresie odnawialnych źródeł energii. Projekt stał się faktycznie swojego rodzaju projektem pilotażowym i zainspirował do utworzenia szeregu podobnych projektów na terenie

© Municipality of Kajnardža

Wsparcie z EFRROW umożliwiło zapewnienie znajdującej się w niekorzystnej sytuacji gminie w Bułgarii oświetlenia ulicznego zasilanego energią słoneczną charakteryzującego się nieznacznymi skutkami ekonomicznymi i środowiskowymi.

© Municipality of Kajnardža

Realizacja projektu pozwoliła na oświetlenie 59 ulic gminy Kajnardža przez całą noc.

całego kraju, które również skorzystały z finansowania w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich.

Stale priorytetowe znaczenie zrównoważonej energii

Ponadto każda gmina w Bułgarii realizuje nie tylko europejskie cele w zakresie efektywności energetycznej i redukcji emisji gazów cieplarnianych, ale również indywidualne cele dotyczące zrównoważonej energii. Stanowi to element ogólnego celu krajowego polegającego na inwestowaniu w wykorzystanie zrównoważonej energii.

W gminie Kajnardža ustalono, że cele indywidualne zostaną osiągnięte w dwóch etapach: w 2013 i 2016 r. Oprócz projektu dotyczącego oświetlenia ulicznego za pomocą energii słonecznej w gminie zrealizowano kolejne dwa projekty związane z efektywnością energetyczną budynków publicznych.

W ramach wspomnianych projektów gmina osiągnęła wszystkie indywidualne cele już w roku 2013. Gmina nadal będzie jednak realizować aktywną politykę inwestowania w infrastrukturę opartą na ekologicznej energii i wprowadzania alternatywnych źródeł energii.

„Zdołaliśmy osiągnąć wszystkie nasze indywidualne cele w zakresie zrównoważonej energii już pod koniec 2013 r., czyli trzy lata przed upływem ostatecznego terminu. Co więcej, ograniczyliśmy też koszty w znacznie większym stopniu niż początkowo zaplanowano”.

Bonka Yordanova
Gmina Kajnardža

Pozytywne wyniki projektu dotyczącego oświetlenia ulic za pomocą energii słonecznej świadczą o korzyściach związanych z inwestowaniem w rozwiązania ekologiczne w celu poprawy jakości życia miejscowej ludności i ograniczenia kosztów gospodarczych.

Nazwa projektu	Budowa systemu oświetlenia ulic za pomocą energii słonecznej w gminie Kajnardža
Rodzaj beneficjenta	Gmina
Okres	2010-2013
Pula środków finansowych	<ul style="list-style-type: none"> • Budżet całkowity: 981 322 EUR • Wkład z EFRROW: 834 124 EUR • Wkład krajowy: 147 198 EUR
Więcej informacji	http://kajnardzha.egov.bg
Kontakt	bonka.jordanova@abv.bg

Różnorodne rozwiązania w zakresie produkcji energii ze źródeł odnawialnych na obszarach wiejskich w Portugalii

Dzięki realizacji projektu współpracy międzyterytorialnej w ramach inicjatywy Leader pięć portugalskich lokalnych grup działania mogło określić, które technologie produkcji energii ze źródeł odnawialnych najlepiej odpowiadają konkretnym potrzebom na obszarach wiejskich w ich regionie. W ramach projektu z powodzeniem wykazano, w jaki sposób staranne planowanie może sprawić, że rozwiązania w zakresie produkcji energii ze źródeł odnawialnych będą stanowić bezpieczną inwestycję.

Rozwiązania oparte na badaniach naukowych

W ramach realizacji projektu „Rozwiązania na obszarach wiejskich w Portugalii na rzecz zrównoważonej przyszłości” współpracę podjęły lokalne grupy działania z północnej, środkowej i zachodniej części Portugalii. Na każdym z tych obszarów występują odmienne zasoby klimatyczne, geologiczne i przyrodnicze, a co za tym idzie – odmienne potrzeby i wyzwania energetyczne.

Przeprowadzono badania, aby ustalić, który rodzaj technologii powinny przyjąć poszczególne obszary.

W tym celu opracowano nowe sposoby monitorowania, testowania i zgłaszania efektywności środowiskowej.

„Co interesujące, okazało się, że na wybrzeżu czarne panele fotowoltaiczne wydają się znacznie korzystniejsze w porównaniu z panelami poli- lub monokrystalicznymi. Wynika to z częstego występowania mgły nawet przy silnym świetle słonecznym, podczas gdy w głębi lądu mgła występuje znacznie rzadziej”.

Jose Coutinho
Lokalna grupa działania Leader Oeste

Po przeprowadzeniu dokładnej analizy technicznej i ekonomicznej sporządzono indywidualne plany realizacji dla każdego z pięciu obszarów. Przykładowo w przypadku obszaru, na którym działa lokalna grupa Atahca, w wyniku szczegółowej analizy ustalono, że przy podobnych warunkach inwestycji mikroelektrownia wodna jest potencjalnie w stanie wyprodukować łącznie od dwóch do trzech razy więcej energii niż równoważny system wykorzystujący energię słoneczną.

Skuteczne rozwiązania lokalne

Na każdym obszarze zainstalowano co najmniej jeden w pełni sprawny system produkcji energii ze źródeł odnawialnych, taki jak mikroelektrownia wodna w Atahca. Dodatkowo, jeżeli było to konieczne do osiągnięcia ogólnych celów w zakresie efektywności energetycznej, zainstalowano również mniejszą infrastrukturę, taką jak kolektory słoneczne do podgrzewania wody, regulatory energii i oświetlenie LED. W przypadku każdego z pięciu różnych wdrożonych systemów produkcji energii ze źródeł odnawialnych okazało się, że co najmniej 50% zużycia energii na danym obszarze można pokryć, korzystając z odnawialnych źródeł energii.

Zespół realizujący projekt wykazał zatem, że przyjmując odpowiednie podejście oparte na starannym planowaniu i dokładnej analizie, spójność obszarów wiejskich może wprowadzać dostosowane do lokalnych warunków rozwiązania w zakresie produkcji energii ze źródeł odnawialnych, które przynoszą długoterminowe korzyści gospodarcze.

Istotną lekcją wyciągniętą z tego projektu jest to, że energię ze źródeł odnawialnych należy dobierać odpowiednio do warunków panujących na danym obszarze, co można osiągnąć tylko dzięki wiedzy i umiejętności prognozowania.

W tym względzie projekt miał duże znaczenie dla przekształcenia rozwiązań, które niegdyś postrzegano jako innowacyjne, w rozwiązania należące do głównego nurtu. Energię ze źródeł odnawialnych należy postrzegać jako szansę, a nie jako dodatkowy koszt lub ryzyko inwestycyjne.

„Obecnie nikt nie kwestionuje technicznej wykonalności produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Krajowy program o nazwie »Renovaveis na hora« okazał się pomocny w standaryzacji dostępu do produkcji energii na potrzeby gospodarstw domowych lub małych obiektów przemysłowych, a w planach domów mieszkalnych obecnie uwzględnia się pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych”.

Jose Coutinho
Lokalna grupa działania Leader Oeste

Wiedza fachowa lokalnych grup działania

Projekt służył również zwiększeniu widoczności uczestniczących lokalnych grup działania, z których wiele uznaje się obecnie za ekspertów w dziedzinie planowania produkcji energii ze źródeł odnawialnych. W rezultacie zgłaszają się do nich inne lokalne grupy działania na obszarach wiejskich, które pragną uzyskać

Projekt współpracy w ramach inicjatywy Leader pomógł ukazać rzeczywisty potencjał regionalnych rozwiązań w zakresie produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

© LAG LeaderOeste

obiektywne i aktualne porady dotyczące przejścia na energię ze źródeł odnawialnych.

Przykładowo, lokalna grupa działania Leader Oeste radzi lokalnym grupom działania z innych regionów, aby zamiast wybierać najtańszą dostępną technologię, dokładnie przeanalizowały sytuację na rynku. Dzięki temu inne regiony zdecydowały się na inwestycję w energię ze źródeł odnawialnych bez obaw o bezpieczeństwo takiej inwestycji.

„Ten projekt udowodnił, że partnerstwo jest dobrym rozwiązaniem, a do kwestii ryzyka należy podchodzić z ciepłością i dobrym zapleczem wiedzy. Grupy Leader mogą odgrywać kluczową rolę w zarządzaniu środkami finansowymi. Przyszłość nie kończy się na energii z paliwa kopalnego!”.

Jose Coutinho
Lokalna grupa działania Leader Oeste

Nazwa projektu	Rozwiązania na obszarach wiejskich w Portugalii na rzecz zrównoważonej przyszłości
Rodzaj beneficjenta	Organy publiczne / samorządy terytorialne, lokalne grupy działania
Okres	2010-2012
Pula środków finansowych	<ul style="list-style-type: none"> Budżet całkowity: 549 300 EUR Wkład z EFRR: 373 524 EUR Wkład krajowy: 93 381 EUR Finansowanie prywatne: 82 395 EUR
Więcej informacji	www.leaderoeste.pt
Kontakt	leaderoeste@netvisao.pt

6. Współpraca na rzecz bardziej ekologicznej gospodarki

Ekologiczna gospodarka obszarów wiejskich sprawdza się najlepiej, gdy różne osoby i podmioty współpracują, aby osiągnąć wspólny cel. Przyjęcie podejścia kolektywnego i wspólnotowego może zapewnić ochronę zasobów naturalnych i tworzenie zrównoważonych możliwości gospodarczych dzięki prowadzeniu działań zmierzających w tym samym kierunku. Współpraca objęta wsparciem z EFRROW może odbywać się na poziomie społeczności/poziomie terytorialnym lub w zakresie wiedzy fachowej na poziomie międzysektorowym.

W przypadku większości rodzajów działalności współpraca na szczeblu lokalnym może przynosić korzyści wynikające z rozwoju nowych i innowacyjnych łańcuchów dostaw, koordynacji gospodarowania krajobrazem, wymiany dobrych praktyk i wprowadzania do obrotu lokalnych produktów.

Współpraca na danym terytorium

Gospodarowanie krajobrazem, takie jak poprawa stanu zlewni rzeki, odtwarzanie siedlisk lub ograniczenie ryzyka pożaru, często wymaga współpracy między wieloma osobami gospodarującymi gruntami. Wspólne pomysły i działania w ramach współpracy mogą znacznie zwiększyć szanse powodzenia tego rodzaju dużych projektów oraz ograniczyć ryzyko i obciążenie ponoszone przez poszczególne osoby. Ważnym elementem jest koordynacja podejścia, która może skutkować zawiązaniem długoterminowych partnerstw.

Wspólne podejście może również zapewnić wartość dodaną poprzez stworzenie sieci osób lub przedsiębiorstw na danym terytorium współpracujących ze sobą w celu rozwoju nowych rynków i uzyskania do nich dostępu. Na przykład restauracje, obiekty noclegowe, organizatorzy turystyki i przewodnicy mogą wspólnie promować swój obszar i oferowane przez siebie produkty i usługi.

Podany na następnej stronie przykład to studium przypadku ze Szwecji, ukazujące objęte wsparciem z EFRROW i wypracowane przez społeczność podejście dotyczące rozwoju permakulturowej ekowioski w oparciu o wspólny proces decyzyjny.

Współpraca międzysektorowa

Współpraca międzysektorowa może stanowić ważny element łączący różnego rodzaju zestawy umiejętności, wiedzę fachową i sposób rozumowania konieczne do realizacji danego projektu lub pomysłu. Często dotyczy

to projektów badawczych lub rozwoju nowych pomysłów na działalność.

Łączenie różnych podmiotów w obrębie nowych lub istniejących łańcuchów dostaw, na przykład rozwinięcie współpracy między piekarzem a kawiarnią, stanowi jeden ze szczególnych obszarów możliwości. Wszystkie strony tego rodzaju operacji mogą skorzystać dzięki ograniczeniu kosztów i zwiększeniu korzyści w całym łańcuchu dostaw.

Na następnych stronach przedstawiono informacje na temat inicjatywy objętej wsparciem z EFRROW, łączącej wiele podmiotów i interesów w celu poprawy wydajności produkcji oliwy z oliwek w Toskanii we Włoszech.

W wielu przypadkach współpraca w ramach konkretnego projektu skutkuje budową zaufania i umożliwia rozwój nowych partnerstw, co w rezultacie prowadzi do współpracy i wspólnych działań w perspektywie długoterminowej.

Na nowo zwrócono uwagę na współpracę, wdrażając działanie 16 w ramach PROW 2014–2020¹ oraz koncentrując się szczególnie na wspólnym tworzeniu innowacji poprzez powołanie grup operacyjnych w ramach sieci EIP-AGRI².

1 Na podstawie art. 35 rozporządzenia w sprawie EFRROW.

2 www.eip-agri.eu

Zarządzana przez społeczność ekowioska w Szwecji

W ramach projektu Leader „Permakulturowa ekowioska Suderbyn” zapewniono model zrównoważonego stylu życia na obszarach wiejskich obejmujący ekologiczne obiekty noclegowe, oczyszczanie ścieków, produkcję żywności i energii. Przyjmując nową strukturę konsumpcji, mieszkańcy ekowioski pragną zminimalizować zostawiany przez nich ślad środowiskowy.

Utworzenie ekowioski

W ramach wstępnego projektu Leader realizowanego w latach 2009–2013 stworzono podstawową infrastrukturę nowej ekowioski na terenie starego gospodarstwa rolnego położonego nieopodal Visby – głównego miasta na szwedzkiej wyspie Gotlandia. Miejsce to jest położone wystarczająco daleko od obszarów miejskich, aby można było wypróbować infrastrukturę alternatywnej gospodarki wodnej, a zarazem wystarczająco blisko, aby można było korzystać z usług transportu publicznego i gromadzenia odpadów.

Prace na wczesnym etapie obejmowały wstępną architekturę krajobrazu tego obszaru, w tym zasadzenie setek drzew i transport 3 800 metrów sześciennych ziemi między innymi w celu utworzenia siedmiu ogromnych, osłoniętych i silnie nasłonecznionych miejsc oraz czterech stawów. Omawiana ekowioska wyróżnia się w Szwecji wykorzystaniem tego rodzaju osłoniętych i silnie nasłonecznionych miejsc, na które składają się wiatrochroby w kształcie podkowy skierowane na południe, służące utworzeniu korzystnego mikroklimatu. Dodatkowo podstawowe instalowane wyposażenie obejmowało kuchnię słoneczną z reflektorem Schefflera, która umożliwia gotowanie żywności z wykorzystaniem wyłącznie energii z promieni słonecznych. Aby zwiększyć dostępność ekowioski, zamontowano również znaki i ławki.

„Na początku mieliśmy wzniosłą wizję ekowioski. Pragnęliśmy odrzucić podejście konsumpcyjne i stworzyć miejsce z wyboru charakteryzujące się prostotą. Pod koniec realizacji projektu nasza wizja stała się rzeczywistością, w której żyjemy”.

Robert Hall

Współzałożyciel permakulturowej ekowioski Suderbyn

Wspólny model zrównoważonej konsumpcji

Decyzje są podejmowane na zasadzie konsensusu przez społeczność, która zwykle składa się z 15–20 osób. Takie podejście stanowi gwarancję partycypacyjnego sprawowania rządów ze szczególnym uwzględnieniem perspektywy długoterminowej.

Mieszkańcy ekowioski dążą do prowadzenia niematerialistycznego stylu życia, chcą być bliżej natury i osiągnąć wyższy poziom samowystarczalności. Działalność przedsiębiorcza ma koncentrować się na przedsiębiorczości społecznej i ekologicznych przedsiębiorstwach, a nie na spekulacji lub zysku finansowym.

W ramach projektu zasadzono największy w Szwecji permakulturowy leśny ogród – zajmujący niewielką przestrzeń stały ogród obsadzony roślinami jadalnymi. W ramach ekowioski dba się o to, aby jej mieszkańcy spożywali co najmniej jeden wspólny posiłek dziennie, by pozostawało jak najmniej odpadów oraz by żywność kupowano luzem od miejscowych rolników lub hurtowników.

„Nie zawsze łatwo jest zjednoczyć ludzi, jednak dzięki temu zyskujesz tyle energii, że warto jest do tego dążyć!”.

Disa Angbratt
Mieszkanca Suderbyn

Inspirujący model

Pierwszy etap realizacji projektu zakończył się wystawą w bibliotece miejskiej, na której zaprezentowano różne pomysły na rozwój ekowioski. Autorami prezentowanych pomysłów były różne osoby – od dzieci z miejscowych szkół po zawodowych architektów.

Projekt służy jako realna demonstracja do celów ponownego rozważenia kwestii rozwoju obszarów wiejskich pod względem ekologicznego trybu życia,

© Sergey Lutchenko, Suderbyn Permaculture Ecovillage

Koncepcja ekowioski stanowi zachętę do prowadzenia bardziej zrównoważonego trybu życia z większym poszanowaniem miejscowego środowiska naturalnego i lepszym wykorzystaniem zasobów naturalnych.

struktury konsumpcji, etycznego finansowania rozwoju oraz interakcji z ogółem społeczeństwa.

W ramach projektu ukazuje się również znaczenie solidarności między członkami danej społeczności i zwiększonych interakcji społecznych. Początkowo celem projektu było stworzenie miejsca do zamieszkania, jednak ostatecznie koncepcja zaowocowała utworzeniem miejsca do życia i edukacji.

Aktualne plany obejmują utworzenie (w latach 2017–2018) prototypu systemu o obiegu zamkniętym służącego do recyklingu środków odżywczych w produkcji żywności i energii. System ma posłużyć do produkcji energii ze źródeł odnawialnych za pomocą komory fermentacyjnej do produkcji biogazu i systemu uprawy roślin innej niż uprawa ziemna (aeroponika). Szklarnia z kopułą geodezyjną umożliwi całoroczne użytkowanie systemu.

„Myślę, że projekt ten jest inspiracją nie tylko dla osób ściśle zaangażowanych w jego realizację, lecz również dla osób z odległych obszarów, które dowiedziały się, że taka inicjatywa jest możliwa”.

Robert Hall

Współzałożyciel permakulturowej ekowioski Suderbyn

Obecnie ekowioska planuje opracowanie podręcznika internetowego dla wszystkich osób zainteresowanych powieleniem tego systemu, natomiast ECOLISE – europejska sieć na rzecz kierowanych przez społeczność inicjatyw w dziedzinie zmiany klimatu i zrównoważoności – opracowuje zestawienie informacji dotyczących ekowiosek i innych kierowanych przez społeczność inicjatyw w dziedzinie klimatu z całej Europy.

Nazwa projektu	Permakulturowa ekowioska Suderbyn
Rodzaj beneficjenta	Spółdzielnia
Okres	2009-2013
Puła środków finansowych	<ul style="list-style-type: none"> • Budżet całkowity: ok. 159 000 EUR • Wkład z PROW (w tym współfinansowanie z EFRROW): ok. 74 000 EUR • Finansowanie prywatne: ok. 85 000 EUR
Więcej informacji	<ul style="list-style-type: none"> • www.suderbyn.se • www.ecolise.eu
Kontakt	Robert.hall@suderbyn.se

Usprawnienie produkcji oliwy z oliwek poprzez wspólne badania we Włoszech

„IVO” to nazwa projektu pilotażowego wspieranego z EFRROW, opartego na współpracy między prywatnymi przedsiębiorstwami i badaczami. W ramach projektu wykazano, że stosując innowacyjne filtrowanie, można poprawić jakość oliwy, ograniczyć jej straty oraz uniknąć części powtarzających się kosztów finansowych i środowiskowych związanych ze stosowaniem tradycyjnych filtrów.

Oliwa z oliwek jest ważnym produktem dla regionalnej gospodarki Toskanii. Drobni producenci często muszą jednak dokonywać trudnych wyborów. Tradycyjnie poprawa jakości oliwy, którą wytwarzają, poprzez filtrowanie oznacza stosowanie tekturowych filtrów do oliwy z oliwek, które wchłaniają oliwę i muszą być często wymieniane. Wielu producentów decyduje się w ogóle nie filtrować oliwy.

Korzyści wynikające ze wspólnych badań

W latach 2005–2007 we wstępnym projekcie badawczym mającym na celu opracowanie prototypu filtrów udział wzięły prywatna toskańska tłoczni wytwarzająca oliwę z oliwek Olivicoltori Colline Arno Sieve (OLCAS) oraz Uniwersytet Florencki. Dzięki wsparciu z EFRROW podmioty te były w stanie rozszerzyć swoją współpracę, aby przetestować działanie prototypu.

W ramach projektu IVO miejscowe gospodarstwo rolne Fattoria Altomena dostarczyło oliwki, a prywatne przedsiębiorstwo Toscana Enologica Mori di Tavernelle – niezbędny sprzęt. Testy zostały przeprowadzone przez badaczy z Uniwersytetu Florenckiego w prywatnej tłoczni OLCAS.

„Dzięki dobremu planowaniu i jasnemu podziałowi zadań współpraca w ramach partnerstwa przebiegała bardzo sprawnie. Możemy również liczyć na długotrwałą »przyjaźń« opartą na zaufaniu i dobrych relacjach interpersonalnych”.

Sauro Lucarelli

Agronom i ekspert techniczny w ramach projektu IVO

W ramach projektu pilotażowego przetestowano prototyp systemu filtrów stalowych na potrzeby lokalnej produkcji oliwy z oliwek w Toskanii.

Przedsiębiorstwo OLCAS zainstalowało w swojej tłoczni nowy system filtrowania w celu sprawdzenia, jaki będzie jego wpływ na jakość oliwy z oliwek na przestrzeni dwóch lat (2012–2013). Prototyp składa się z dwóch zestawów stalowych filtrów o różnych możliwościach absorpcji. Elementem prototypu był również system strippingu azotem służący do eliminowania rozpuszczonego tlenu z oliwy w celu uniknięcia utlenienia.

Analizie poddano oliwy z oliwek wytworzone w ramach czterech rodzajów produkcji: bez filtrowania; z filtrowaniem za pomocą tradycyjnych filtrów; z filtrowaniem wyłącznie za pomocą stalowych filtrów opracowanych w ramach projektu IVO; oraz z filtrowaniem z zastosowaniem zarówno filtrów stalowych, jak i systemu strippingu azotem.

Udoskonalony produkt

W wyniku testów ustalono, że wszystkie próbki oliwy miały podobną zawartość wody i skład chemiczny (np. kwasowość). Odnotowano jednak istotne różnice, jeżeli chodzi o aromat i trwałość oliw.

Oliwy filtrowane charakteryzują się wyższą jakością, przy czym oliwy filtrowane za pomocą nowego stalowego prototypu filtrów dłużej zachowały swój profil aromatyczny. Oliwy filtrowane za pomocą obu rodzajów filtrów opracowanych w ramach projektu IVO dłużej nie podlegały procesowi utleniania, dzięki czemu można je było dłużej przechowywać, a okres ich przydatności do spożycia był dłuższy w porównaniu z oliwami filtrowanymi za pomocą tradycyjnych technik.

„Największym sukcesem projektu było osiągnięcie wyższej jakości oliwy. Uzyskana oliwa zawiera dwa lub trzy razy wyższy poziom polifenoli na litr w porównaniu z »klasycznymi« oliwami z oliwek. Zdolność tak drobnego producenta do produkcji oliwy o tak wysokiej jakości bez ponoszenia dodatkowych kosztów stanowi niebywały sukces”.

Sauro Lucarelli

Agronom i ekspert techniczny w ramach projektu IVO

Stała wartość dodana

Pozytywne rezultaty projektu doprowadziły bezpośrednio do zapewnienia wartości dodanej w łańcuchu dostaw z poszanowaniem zrównowazenia środowiskowego.

Filtry charakteryzują się większą trwałością i nie absorbują oliwy podczas procesu filtrowania, dzięki czemu ogranicza się tworzenie odpadów i minimalizuje wpływ filtrów na środowisko. Jednocześnie dzięki podniesieniu jakości oliwy producenci mogli zwiększyć cenę produkowanej przez siebie oliwy z około 10 do 17 EUR za litr.

Wraz z rozejściem się wiadomości o osiągniętych korzyściach pod względem jakości więcej producentów oliwek niż dotychczas przetwarza obecnie swoje oliwki w tłoczni OLCAS.

© Florence's Chamber of Commerce

W wyniku realizacji projektu coraz większa liczba miejscowych producentów oliwek przywozi swoje oliwki do tłoczni będącej beneficjentem w celu filtrowania.

„Długoterminowy sukces tłoczni przeszedł nasze najśmielsze oczekiwania. Ludzie wracają, aby ponownie skorzystać z tłoczni, mimo że projekt już się zakończył. W dużej mierze zawdzięczamy to ustnym rekomendacjom społeczności lokalnej”.

Sauro Lucarelli

Agronom i ekspert techniczny w ramach projektu IVO

Ponadto w wyniku realizacji projektu różni uczestnicy łańcucha dostaw wykazali zainteresowanie podjęciem dalszych wspólnych działań. OLCAS i co najmniej trzej plantatorzy oliwek złożyli wnioski o dalsze wsparcie w ramach PROW na rozwój łańcucha dostaw w latach 2014–2020.

Nazwa projektu	IVO – poprawa jakości oliwy z oliwek
Rodzaj beneficjenta	Prywatne przedsiębiorstwo
Okres	2012-2014
Puła środków finansowych	<ul style="list-style-type: none"> • Budżet całkowity: 167 083 EUR • Wkład z EFRR: 66 356 EUR • Wkład krajowy/regionalny: 84 454 EUR • Finansowanie prywatne: 16 273 EUR
Więcej informacji	www.olioolcastoscana.it
Kontakt	posta@gal-start.it

WCZEŚNIEJSZE BROSZURY O PRZYKŁADOWYCH PROJEKTACH WSPÓŁFINANSOWANYCH Z EFRROW

Więcej inspirujących przykładów projektów rozwoju obszarów wiejskich wspieranych z EFRROW można znaleźć we wcześniejszych wydaniach broszury o przykładowych projektach współfinansowanych z EFRROW. Każde wydanie zawiera opis przykładowych projektów, które przyniosły oczekiwane rezultaty, i dotyczy konkretnego zagadnienia z zakresu rozwoju obszarów wiejskich.

Są one dostępne na stronie ENRD w zakładce „Publikacje” pod adresem <https://enrd.ec.europa.eu/pl>

Integracja migrantów i uchodźców

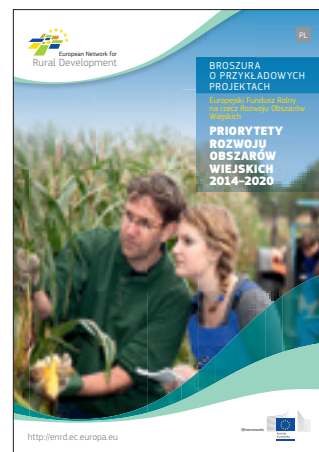
KF-01-16-688-PL-C

Inteligentne i konkurencyjne obszary wiejskie

KF-04-16-339-PL-C

Priorytety rozwoju obszarów wiejskich 2014-2020

KF-02-15-287-PL-C

Broszura z przykładami projektów EFRROW realizowanych w latach 2007-2013

KF-AK-14-001-EN-C

Włączenie społeczne

K3-AK-13-001-PL-C

Usługi w zakresie ochrony środowiska

K3-AK-12-003-PL-C

Młodzi rolnicy i młodzi ludzie na obszarach wiejskich w Europie

K3-AK-12-002-PL-C

Różne fundusze UE

K3-AK-12-001-PL-C

Leśnictwo

K3-AK-11-006-PL-C

INNE PUBLIKACJE ENRD

Czytając różne publikacje ENRD, można na bieżąco zapoznać się ze wszystkimi najnowszymi wiadomościami, opiniami i zmianami w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich w Europie.

Są one dostępne w zakładce „Publikacje” pod adresem https://enrd.ec.europa.eu/home-page_pl, zapraszamy również do subskrypcji publikacji poprzez wysłanie wiadomości e-mail na adres subscribe@enrd.eu.

NEWSLETTER

Wszystkie najnowsze wiadomości na temat rozwoju obszarów wiejskich z Europy bezpośrednio w jednym mailu miesięcznie! *Newsletter ENRD* zawiera krótkie streszczenie nowych kwestii, gorących tematów, wiadomości i wydarzeń z zakresu rozwoju obszarów wiejskich w Europie.

MAGAZYN RURAL CONNECTIONS

Rural Connections to magazyn ENRD służący tworzeniu sieci. Przedstawiane są w nim indywidualne i organizacyjne punkty widzenia dotyczące istotnych kwestii z zakresu rozwoju obszarów wiejskich, a także historie i profile projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich i stron zainteresowanych tym tematem. Magazyn zapewnia także czytelnikom najświeższe informacje na temat rozwoju obszarów wiejskich z całej Europy, które mogły ich ominąć. Magazyn jest wydawany dwa razy w roku w sześciu językach UE (EN, FR, DE, ES, IT, PL).

PRZEGLĄD OBSZARÓW WIEJSKICH UE

Przegląd obszarów wiejskich UE to główna publikacja tematyczna ENRD. Prezentuje najnowszą wiedzę i wyjaśnienia w konkretnym temacie istotnym z punktu widzenia rozwoju obszarów wiejskich w Europie. Przykładowe zagadnienia to: przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, jakość żywności, zmiana klimatu i włączenie społeczne. Magazyn jest wydawany dwa razy w roku w sześciu językach UE (EN, FR, DE, ES, IT, PL).

Nr 23 – Gospodarka ekologiczna: szanse dla obszarów wiejskich w Europie

KF-AJ-16-023-EN-C

Nr 22 – Inteligentne i konkurencyjne łańcuchy dostaw żywności i napojów

KF-AJ-16-022-PL-C

Nr 21 – Wkład obszarów wiejskich w wyzwania stojące przed Europą

KF-AJ-15-021-PL-C

JAK OTRZYMAĆ PUBLIKACJE UE

Nieodpłatne publikacje:

- jeden egzemplarz:
za pośrednictwem EU Bookshop (<https://bookshop.europa.eu/pl/home/>);
- kilka egzemplarzy lub plakaty/mapy:
za pośrednictwem przedstawicielstw Unii Europejskiej (http://ec.europa.eu/represent_pl.htm);
za pośrednictwem delegatur w państwach spoza UE (http://eeas.europa.eu/delegations/index_pl.htm);
poprzez kontakt z serwisem Europe Direct (http://europa.eu/contact/index_pl.htm) lub telefonicznie pod numerem 00 800 6 7 8 9 10 11 (numer bezpłatny z każdego miejsca w UE) (*).
(* Informacje są udzielane nieodpłatnie i większość połączeń jest bezpłatna (niektórzy operatorzy mogą jednak naliczać opłaty; opłacie mogą również podlegać połączenia z budek telefonicznych lub hoteli).

Odpłatne publikacje:

- za pośrednictwem EU Bookshop (<https://bookshop.europa.eu/pl/home/>).

ENRD online

Można polubić profil **ENRD** na Facebooku

Można śledzić **@ENRD_CP** na Twitterze.

Można obejrzeć nagrania wideo na kanale **EURural** na YouTube.

Można dołączyć do grupy dyskusyjnej LinkedIn **ENRD**.

ENRD Contact Point
 Rue de la Loi / Wetstraat, 38 (bte 4)
 1040 Bruxelles/Brussel
 BELGIQUE/BELGIË
 Tel. +32 2 801 38 00
 info@enrd.eu

Urząd Publikacji

<https://enrd.ec.europa.eu>

European Network for
 Rural Development